UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI
FILOZOFICKÁ FAKULTA
Katedra bohemistiky

Využití prostředků funkčních stylů v žánrech vybraných deníků. Materiálová analýza deníků MF Dnes a Moravskoslezský deník

Use of functional stylistic means in the genres of selected journals. Material analysis of journals MF Dnes and Moravskoslezský deník

Bakalářská práce

Autor práce: **Nikola Sedmáková**
Obor: **Česká filologie se zaměřením na editorskou práci ve sdělovacích prostředcích**
Vedoucí práce: **Mgr. Jindřiška Svobodová, Ph.D.**

Olomouc 2020

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracovala samostatně a uvedla v ní všechny použité zdroje a literaturu.

V Olomouci dne: Podpis: .....

Na tomto místě bych ráda poděkovala Mgr. Jindřišce Svobodové, Ph.D., za odborné vedení mé bakalářské práce a za její trpělivost, ochotu a čas, který mi věnovala. Velké díky patří také mé rodině a blízkým, kteří při mně stáli nejen během psaní této práce, ale i během celého mého studia.

OBSAH

Úvod **6**

1. Zpravodajství **7**

1.1. Zpravodajství jako součást publicistického funkčního stylu *7*

1.2. Obsah a funkce zpravodajských textů *7*

1.3. Výběr výrazových prostředků *8*

1.3.1. Stylotvorné faktory 8

1.3.2. Příznakovost – nepříznakovost 8

1.4. Požadavky na zpravodajství *9*

1.4.1. Normativní teorie médií 9

1.4.2. Objektivita 10

1.4.3. Objektivita a zákony 10

1.5. Zpráva *11*

2. Lexikální prostředky **12**

2.1. Lexikální prostředky s územním příznakem *12*

2.2. Lexikální prostředky se sociálním příznakem (sociolekty) *12*

2.3. Lexikální prostředky se slohovým příznakem *13*

2.4. Lexikální prostředky s časovým příznakem *14*

2.5. Lexikální prostředky expresivní *14*

2.6. Obrazná pojmenování *14*

2.7. Frazeologická pojmenování *15*

2.8. Cizí slova *16*

2.9. Aluze a ironie *17*

3. Syntaktická rovina **18**

3.1. Defektní konstrukce *18*

3.2. Modalita *19*

3.3. Volnost větné stavby *19*

3.4. Kontakt se čtenářem pomocí syntaktických prostředků *20*

4. Analýza **21**

4.1. Metodologická východiska *21*

4.2. Charakteristika analyzovaného materiálu *22*

4.3. Moravskoslezský deník *24*

4.4. MF Dnes *37*

4.5. Shrnutí výsledků analýzy *47*

Závěr **51**

Anotace **53**

Resumé **54**

Seznam použité literatury **55**

Seznam tabulek **57**

Seznam použitých zkratek **58**

Úvod

V předkládané bakalářské práci se budu věnovat výrazovým prostředkům lexikální a syntaktické roviny, které jsou v publicistickém funkčním stylu hodnoceny jako příznakové. Dále budu posuzovat, zda tyto prostředky mají potenciál ovlivnit čtenáře, či nikoli.

Jako analyzovaný materiál jsem si zvolila Moravskoslezský deník a MF Dnes. Vybrala jsem si tato dvě periodika, abych zhodnotila situaci v užití výrazových prostředků v regionálním a celostátním médiu a případně posoudila rozdíly mezi nimi.

V první kapitole této práce se budu věnovat publicistickému funkčnímu stylu obecně, vymezím dílčí styl zpravodajský a zásady, jež by autoři při psaní zpravodajských textů měli dodržovat. Definuji pojem normativní teorie médií, objektivita a žánr zpráva, který bude v této práci analyzován.

Druhá kapitola bude věnována lexikálním výrazovým prostředkům, zaměřím se na ty, které budou následně excerpovány z analyzovaného materiálu. Jedná se o lexikální prostředky s časovým, sociálním, územním a slohovým příznakem, dále o prostředky expresivní, cizí slova, frazeologická pojmenování a obrazná pojmenování.

V následující kapitole se budu zabývat syntaktickými jevy, které budou rovněž klíčové pro následnou analýzu. Jedná se o čtyři skupiny výrazových syntaktických prostředků: modalita, defektní konstrukce, prostředky uvolňující větnou stavbu a prostředky zajišťující kontakt se čtenářem.

Následuje analytická část této práce, na jejímž začátku stanovím předpoklady a hypotézy, charakterizuji vybraný materiál a následně provedu samotnou analýzu, při níž se zaměřím na lexikální a syntaktické prostředky popsané v teoretických kapitolách této práce. Výsledky budou zaznamenány do tabulek a následně i okomentovány. Výsledky analýzy následně vyhodnotím a potvrdím/vyvrátím stanovené předpoklady a hypotézy.

1. Zpravodajství

1.1. Zpravodajství jako součást publicistického funkčního stylu

Publicistický funkční styl zahrnuje všechny žurnalistické projevy, mluvené i psané, tedy texty nejen ryze informativní, ale i analytické a texty, které mísí předkládání objektivních informací s komentářem.[1]

Pojem publicistický funkční styl je zastřešující pro několik dílčích funkčních stylů: styl zpravodajský, styl analytický a publicistický styl beletristický.[2]

Texty analytického stylu (někdy je též označován jako styl publicistický v užším slova smyslu) čtenáři/posluchači předávají informace o dané události, tyto informace jsou však analyzovány a doplněny o komentář či hodnocení (zjevná je zde funkce persvazivní, ovlivňující a formativní). Mezi analytické žánry patří komentář, glosa, úvodník a podobně.[3]

Publicistický styl beletristický obsahuje největší míru subjektivizace. Pro vyjádření jsou často užita obrazná pojmenování (metafory, metonymie, přirovnání a podobně). V těchto textech je patrná nejen funkce informativní a persvazivní, ale především funkce estetická. Mezi žánry tohoto dílčího stylu patří fejeton, reportáž, sloupek a podobně.[4]

Předkládaná bakalářská práce se věnuje pouze třetímu z dílčích stylů, a to stylu zpravodajskému.

1.2. Obsah a funkce zpravodajských textů

Hlavním úkolem zpravodajských textů, a tedy i samotných novinářů, je sběr informací o nových a aktuálních událostech, které jsou dále zpracovávány a následně předány publiku v písemné či mluvené podobě. Zpravodajské texty mají publiku poskytovat odpovědi na otázky: co se událo, kdy a kde se to událo, kdo to udělal, a pokud je to známo, tak jak a proč.[5]

[1] ČECHOVÁ, Marie. *Současná stylistika*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2008, s. 244–245.
[2] Tamtéž, s. 246.
[3] Tamtéž, s. 266–268.
[4] Tamtéž, s. 268–270.
[5] KARLÍK, Petr, Marek NEKULA a Jana PLESKALOVÁ. *Nový encyklopedický slovník češtiny*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2016, s. 2137–2138.

Primární funkcí těchto textů je tedy funkce informativní. Informace jsou zprostředkovány ze sféry politické, ekonomické, společenské i kulturní. S ohledem na stále častější popularizaci odborné sféry se mluví i o funkci vzdělávací a poznávací.[6]

1.3. Výběr výrazových prostředků

1.3.1. Stylotvorné faktory

Výslednou podobu komunikátu formují různé okolní vlivy. Hovoříme o tzv. stylotvorných faktorech, tedy souboru všech vlivů a okolností, které napomáhají formovat sdělení. Okolní (objektivní) vlivy nazýváme objektivními stylotvornými faktory (místo a čas komunikátu, ráz, funkce, adresát a podobně). Okolnosti a vlivy spjaté se samotným autorem (jeho vyjadřovací schopnosti, intelektuální a rozumová vyspělost, logické myšlení a podobně) označujeme jako subjektivní stylotvorné faktory.[7]

U zpravodajských textů se z objektivních stylotvorných faktorů klade největší důraz na základní funkci komunikátu – funkci informativní. Této funkci jsou podřízeny další faktory, zejména výběr výrazových prostředků a kompozice daného sdělení.[8]

1.3.2. Příznakovost – nepříznakovost

Výslednou podobu komunikátu tedy formují objektivní a subjektivní stylotvorné faktory. Při výběru výrazových prostředků se ale také přihlíží na samotnou stylistickou charakteristiku užitých výrazových prostředků (příznakovost/nepříznakovost, příslušnost k funkčnímu stylu a podobně).[9]

Při volbě výrazových prostředků se pohybujeme na ose příznakovost – nepříznakovost. Výrazové prostředky příznakové mohou naplňovat i jinou funkci

[6] DANEŠ, František. *Český jazyk na přelomu tisíciletí*. Praha: Academia, 1997, s. 42.
[7] ČECHOVÁ, Marie. *Současná stylistika*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2008, s. 75–91.
[8] JÍLEK, Viktor, Božena BEDNAŘÍKOVÁ a Jindřiška SVOBODOVÁ. *Jazyk moderátorů Událostí, hlavního zpravodajského pořadu České televize*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2016, s. 9.
[9] MINÁŘOVÁ, Eva. *Stylistika pro žurnalisty*. Praha: Grada, 2011, s. 47.

než informativní a mají potenciál znesnadnit dekódování sdělení. Nepříznakové prostředky jsou naopak schopny naplnit informativní funkci.[10]

1.4. Požadavky na zpravodajství

Současná společnost potřebuje ke svému fungování spolehlivý zdroj informací. Tuto funkci plní média. Ta společnosti slouží nejen k orientaci v současném dění, ale také k formulování vlastních názorů a následných rozhodnutí. Na média jsou proto kladena různá očekávání, která Trampota pojmenovává jako normativní požadavky na zpravodajství, konkrétně se jedná o objektivitu, vyváženost a nestrannost.[11]

1.4.1. Normativní teorie médií

Společnost si s médii spojuje určitá očekávání. Tyto požadavky se odráží od podoby a charakteru samotné společnosti a kritéria, která tyto podmínky formují, jsou dobově podmíněná. Označujeme je jako normativní.[12]

V roce 1956 přišel kolektiv autorů Siebert, Peterson a Schramm s publikací *Four Theories of the Press*, ve které definují čtyři základní normativní teorie médií: autoritářská, sovětská, liberální a teorie sociální odpovědnosti.[13]

V případě českých médií, a tedy i této práce, hovoříme o teorii společenské odpovědnosti. Média v tomto modelu jsou svobodná, musí však dodržovat zásady objektivity a informační kvality a předpokládá se jejich samoregulace. Současně by novináři měli dodržovat etické kodexy. Vlastnictví médií není soukromou, ale veřejnou záležitostí. Média mají vůči společnosti jistou zodpovědnost.[14]

Média mají potenciál společnost ovlivňovat – na úrovni jednotlivců a jejich každodenního života i na úrovni celospolečenské, kdy mohou formovat představu o správném chodu a fungování společnosti.[15] „Míra potenciálního ovlivnění příjemců závisí na sledovanosti, poslechovosti či čtenosti médií, roli sehrává

[10] JÍLEK, Viktor, Božena BEDNAŘÍKOVÁ a Jindřiška SVOBODOVÁ. *Jazyk moderátorů Událostí, hlavního zpravodajského pořadu České televize*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2016, s. 9.
[11] TRAMPOTA, Tomáš. *Zpravodajství*. Praha: Portál, 2006, s. 143.
[12] Tamtéž, s. 139–140.
[13] MCQUAIL, Denis. *Úvod do teorie masové komunikace*. Praha: Portál, 2009, s. 188.
[14] SIEBERT, Fred, Theodore PETERSON a Wilbur SCHRAMM. *Four Theories of the Press* [online]. Champaign: University of Illinois Press, 1963, s. 73–77.
[15] JÍLEK, Viktor, Božena BEDNAŘÍKOVÁ a Jindřiška SVOBODOVÁ. *Jazyk moderátorů Událostí, hlavního zpravodajského pořadu České televize*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2016, s. 10.

rovněž to, jakým způsobem jsou obsahy zprostředkovány, jaké jsou užívané znakové systémy či jejich variety, podstatný je také status, jaký médium ve společnosti má.“[16]

1.4.2. Objektivita[17, 18]

Jörgen Westerståhl v roce 1983 se svými kolegy rozpracoval teoretické zakotvení požadavku objektivity. Podle jeho kritérií se dá objektivita rozdělit na dvě složky: faktičnost a nestrannost.

Faktičnost je ve Westerståhlově pojetí složena z dalších dvou aspektů: pravdivosti a relevance. Pravdivostí se chápe podoba předávaných informací, které neobsahují hodnocení a komentáře a které si recipient může porovnat se zdroji. Pod aspekt pravdivosti spadá také to, zda je zpráva úplná a přesná. Druhý aspekt, relevance, je zaměřen spíše na samotný výběr zpráv. „Postihují tak, zda jsou ve zprávě obsaženy opravdu všechny informace a všichni aktéři, kteří jsou pro událost relevantní, zda nic podstatného nechybí, nebo zda není opomenut nějaký relevantní aktér události.“[19]

Denis McQuail rozšiřuje Westerståhlovu složku faktičnosti o aspekt informativnosti. Tento nový aspekt odkazuje k informačním kvalitám, které „by měly zvýšit pravděpodobnost, že se informace skutečně dostane k publiku; že bude zaznamenána, pochopena, zapamatována atd.“[20]

Nestrannost je, jako druhá složka objektivity, složena z vyváženosti a neutrality. Vyvážeností se chápe rovnocenný prostor pro vyjádření názorů a postojů všech zúčastněných stran dané události. Neutralita se týká samotného sdělení, tj. užití neutrálních výrazových prostředků pro prezentaci dané události.

1.4.3. Objektivita a zákony

Tištěná média jsou ošetřena zákonem č. 46/2000 Sb., o právech a povinnostech při vydávání periodického tisku. Definují se v něm převážně podmínky, za kterých může být daná tiskovina vydávána, co je míněno periodickým tiskem,

[16] JÍLEK, Viktor, Božena BEDNAŘÍKOVÁ a Jindřiška SVOBODOVÁ. *Jazyk moderátorů Událostí, hlavního zpravodajského pořadu České televize*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2016, s. 11.
[17] MCQUAIL, Denis. *Úvod do teorie masové komunikace*. Praha: Portál, 2009, s. 211–213.
[18] TRAMPOTA, Tomáš. *Zpravodajství*. Praha: Portál, 2006, s. 145–147.
[19] Tamtéž, s. 145–146.
[20] MCQUAIL, Denis. *Úvod do teorie masové komunikace*. Praha: Portál, 2009, s. 212–213.

podmínky distribuce a podobně. Oproti rozhlasovému a televiznímu vysílání jsou tištěná média právně regulována nejméně.[21]

Jedinou zmínku o požadavku objektivity nalezneme v § 4a v zákoně č. 46/2000 Sb., ve kterém se ale hovoří o tisku územního samosprávného celku. „Vydavatel periodického tisku územního samosprávného celku je povinen poskytovat objektivní a vyvážené informace o územním samosprávném celku a poskytnout přiměřený prostor pro uveřejnění sdělení, které vyjadřuje názory členů zastupitelstva územního samosprávného celku, týkající se tohoto územního samosprávného celku.“[22]

1.5. Zpráva

Základním zpravodajským žánrem je zpráva. Jejím úkolem je přinášet informace objektivně a jasně. Každá zpráva má odpovídat na čtyři základní otázky: co, kdo, kde a kdy. Takový text je uvozen místem původu dané události a končí podpisem autora.[23] Obvyklou kompozicí zprávy je tzv. obrácená pyramida, tedy uspořádání, kdy je to nejdůležitější zmíněno na začátku (podstata události a osoba, která má k události blízký vztah) a nasycenost informace postupně klesá.[24]

Tzv. rozšířená zpráva má, stejně jako ryzí zpráva, odpovídat na otázky kdo, co, kdy a kde, navíc ale přináší odpovědi i na otázky jak a proč. Oproti ryzí zprávě může obsahovat mezititulky.[25]

[21] JÍLEK, Viktor, Božena BEDNAŘÍKOVÁ. *Jazykové prostředky s potenciálem porušit normu v oblasti mediálního zpravodajství*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2015, s. 9.
[22] Zákon č. 46/2000 Sb., o právech a povinnostech při vydávání periodického tisku a o změně některých dalších zákonů (tiskový zákon).
[23] JÍLEK, Viktor. *Lexikologie a stylistika nejen pro žurnalisty*: *studijní text pro distanční studium*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2005, s. 117.
[24] DANEŠ, František. *Český jazyk na přelomu tisíciletí*. Praha: Academia, 1997, s. 47.
[25] JÍLEK, Viktor. *Lexikologie a stylistika nejen pro žurnalisty*: *studijní text pro distanční studium*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2005, s. 118–119.

2. Lexikální prostředky

Základním předpokladem pro zajištění informační kvality a objektivity je dodržení požadavku neutrálnosti sdělení. Ve zpravodajských textech se proto užívá spisovné vrstvy národního jazyka. Výrazy nespisovného jazyka jsou vnímány jako příznakové a nežádoucí. Samotný výběr jazykových prostředků je ovlivněn objektivními i subjektivními stylotvornými faktory, zejména faktorem času, jeho působením dochází k automatizaci jazyka, tj. opakovanému užití stejných slov a slovních spojení.[26]

2.1. Lexikální prostředky s územním příznakem

Dialekt (nářečí) je územně vymezená nespisovná varieta národního jazyka. Užíván je převážně v mluvené spontánní komunikaci. Dialekt většinou nepřesahuje hranice dané nářeční oblasti a význam konkrétních jazykových prostředků může být v jednotlivých nářečních oblastech jiný. Příklad *roba* (žena, manželka), *šalina* (tramvaj), *rožnout* (rozsvítit).[27]

Interdialekt (nadnářečí) je rovněž nespisovným útvarem národního jazyka a dialektu je nadřazen. V rámci interdialektu dochází ke sbližování a smazávání hranic mezi blízkými dialekty a k vytvoření jednotného jazykového systému. Příkladem je obecná čeština či hanáčtina.[28]

2.2. Lexikální prostředky se sociálním příznakem (sociolekty)

Sociolekty jsou v učebnicích stylistiky popisovány jako tzv. poloútvary, protože mají svá specifika pouze v lexikální rovině. Tyto poloútvary spadají do nespisovné sféry národního jazyka a mluvčí je užívají převážně v neoficiální komunikační situaci.[29]

Slang je soubor lexikálních a frazeologických prostředků užívaných v rámci určité skupiny, nejčastěji pracovní skupiny (pracovní kolektiv, kolektiv studentů), popř. zájmové skupiny (fotbalový tým, členové hudební skupiny, členové redakčního

[26] MINÁŘOVÁ, Eva. *Stylistika pro žurnalisty*. Praha: Grada, 2011, s. 47.
[27] KARLÍK, Petr, Marek NEKULA a Jana PLESKALOVÁ. *Nový encyklopedický slovník češtiny*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2016, s. 333–334.
[28] Tamtéž, s. 702.
[29] ČECHOVÁ, Marie. *Současná stylistika*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2008, s. 59.

týmu). Př. *matura* (maturita), *fíra* (strojvedoucí), *courák* (osobní vlak, který jezdí dlouhé trasy a zastavuje ve všech stanicích).[30]

Profesní mluva vzniká v určitých profesních skupinách, lexikální výrazy této vrstvy nespisovného jazyka se však mohou lišit regionálně, tj. profesní mluva jedné pracovní skupiny v Praze může být jiná než profesní mluva pracovní skupiny v Ostravě, přestože vykonávaná profese je totožná, jako příklad lze uvést rozdílnost mluvy horníků na Ostravsku a na Kladensku.[31]

2.3. Lexikální prostředky se slohovým příznakem

Hovorová čeština je mluvenou podobou spisovného jazyka. Její lexikální prostředky jsou charakteristické pro řečnický funkční styl[32] a užívají se také v prostěsdělovacím funkčním stylu, př. *panelák*, *řidičák, mobil.*[33]

„Knižní prostředky […] přispívají k tak zvanému vysokému stylu vyjadřování a bývají součástí obrazného vyjádření metaforického a metonymického.“[34] Př. *lkání, odvětit*. Tyto lexikální prostředky se vyskytují „v oblasti umělecké tvorby, ve slavnostních projevech, v intelektuálně náročných odborných a esejistických textech, v jazyce práva apod.“.[35] Poetismy jsou charakteristické pro umělecký funkční styl, př. *luna, oř*. V běžné komunikaci (a také ve zpravodajských textech) jsou chápány jako silně příznakové a užívají se k aktivizaci čtenářova vědomí.[36]

Odborné názvy (termíny) spadají mezi typické jazykové prostředky odborného funkčního stylu, př. *spektrum, atribut*. Výběr se uskutečňuje z množiny termínů příslušného vědního oboru. Častým užíváním termínů v běžné komunikaci dochází k tzv. determinologizaci: „S popularizací termínů mnohdy souvisí i jejich zobecňování, vcházení do běžného vyjadřovacího úzu.“[37]

---

[30] KARLÍK, Petr, Marek NEKULA a Jana PLESKALOVÁ. *Nový encyklopedický slovník češtiny*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2016, s. 1724.
[31] Tamtéž, s. 1420.
[32] HAUSER, Přemysl. *Nauka o slovní zásobě*. Praha: SPN, 1980, s. 30.
[33] PRAVDOVÁ, Markéta a Ivana SVOBODOVÁ. *Akademická příručka českého jazyka*. Praha: Academia, 2014, s. 497.
[34] MINÁŘOVÁ, Eva. *Stylistika pro žurnalisty*. Praha: Grada, 2011, s. 142.
[35] PRAVDOVÁ, Markéta a Ivana SVOBODOVÁ. *Akademická příručka českého jazyka*. Praha: Academia, 2014, s. 497.
[36] MINÁŘOVÁ, Eva. *Stylistika pro žurnalisty*. Praha: Grada, 2011, s. 136.
[37] Tamtéž, s. 116.

2.4. Lexikální prostředky s časovým příznakem

Jako historismy jsou označována slova a slovní spojení, která označují osoby, věci a děje, které v dnešní době již neexistují, př. *halapartna*, *děvečka*, *věrtel*. Současná čeština nemá pro tyto výrazy vhodné ekvivalenty.[38]

Archaismy jsou, podobně jako historismy, zastaralá slova, která ale v dnešní češtině mají svůj neutrální ekvivalent, př. *biograf* (kino), *škamna* (školní lavice), ale také slovesa s infinitivní koncovkou *-ti* (*býti*, *plakati*, *dýchati*).[39]

Proti předešlým dvěma lexikálním skupinám stojí neologismy, tj. nově vzniklá slova, která „vznikají z potřeby pojmenovat nové věci, jevy, i z potřeby nahradit dosavadní výrazy prostředkem přesnějším“,[40] př. *bezobalový*, *demonstrant*, *cédéčko*.

2.5. Lexikální prostředky expresivní[41]

Jako expresiva označujeme slova, která jsou nositeli citového nebo volního příznaku. Rozlišujeme expresivitu inherentní (spjatou s daným slovem) a adherentní (závislou na kontextu).

Deminutiva a augmentativa spadají do expresivity slovotvorné. Deminutiva však nemusí být vždy expresivní, sama o sobě mají neutrální význam, př. *stolek*, *nožka*. Naopak augmentativa jsou expresivní vždy. Př. deminutiva: *tatínek*, *domeček*, *vodička*; augmentativa: *barák*, *nemluva*, *psisko*.

Rozlišujeme rovněž několik druhů expresivního příznaku. V pozitivním významu to jsou slova familiární, hypokoristika, slova dětská a eufemismy. Negativní příznak pak nesou pejorativa, zhrubělá slova a vulgarismy.

2.6. Obrazná pojmenování

Obrazná pojmenování jsou charakteristická pro umělecký funkční styl, jejich funkcí je text beletrizovat, to ale zapříčiňuje ztrátu určitosti daného sdělení.[42] Mezi základní obrazná pojmenování patří metafora, metonymie a synekdocha.[43]

[38] KARLÍK, Petr, Marek NEKULA a Jana PLESKALOVÁ. *Nový encyklopedický slovník češtiny*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2016, s. 631.
[39] Tamtéž, s. 125
[40] Tamtéž, s. 1163.
[41] HAUSER, Přemysl. *Nauka o slovní zásobě*. Praha: SPN, 1980, s. 48–51.
[42] DANEŠ, František. *Český jazyk na přelomu tisíciletí*. Praha: Academia, 1997, s. 51.
[43] HAUSER, Přemysl. *Nauka o slovní zásobě*. Praha: SPN, 1980, s. 71.

Metafora se zakládá na vnější podobnosti, která „se týká tvaru, barvy, umístění, rozsahu, funkce“.[44] U substantiv se používá metaforické pojmenování nejčastěji u označování zvířat, osob, věcí, částí rostlin a těla, u adjektiv a adverbií je nutná jejich spojitost se substantivem. U verb metaforické pojmenování posouvá původní konkrétní význam do roviny abstraktní.[45] Př. *otevřít diskuzi*.

Metonymie je pojmenování na základě vnitřní podobnosti (prostor, čas, kauzalita).[46] Nejběžnějším příkladem je tzv. metonymie kontextová, při které je užito jméno autora, popř. díla, k popisu celé skupiny jevů, př. *číst Němcovou*, *recitovat Bezruče*, ale také názvy zeměpisných míst. Metonymie etymologická mění jména vlastní na pojmenování obecná, př. *rentgen*, *donkichot*. Metonymie strukturní si zachovává svůj původní význam a získává navíc význam metonymický, př. *psaní, vláda, západ*. [47]

Synekdocha je obrazné pojmenování, které záměrně zastupuje část za celek, př. *plotna, vrch*, ale také celek za část, př. *tabák, čaj*. Tato obrazná pojmenování jsou možná pouze u substantiv.[48]

Personifikace je druhem metafory, při níž dochází k přisuzování činností, které vykonávají živé bytosti (člověk, zvířata), neživým věcem.[49] Př. *Vítr běhá po stráni*.

2.7. Frazeologická pojmenování

Frazeologická pojmenování (frazémy) jsou spojení dvou a více slov, která se na sebe sémanticky vážou. Původní význam jednotlivých slov je ve frázi částečně nebo úplně potlačen.[50] „K typickým, i když ne zcela nutným znakům frazému patří metaforičnost a expresivnost.“[51]

[44] HAUSER, Přemysl. *Nauka o slovní zásobě*. Praha: SPN, 1980, s. 71.
[45] Tamtéž, s. 71–73.
[46] KARLÍK, Petr, Marek NEKULA a Jana PLESKALOVÁ. *Nový encyklopedický slovník češtiny*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2016, s. 1022.
[47] HAUSER, Přemysl. *Nauka o slovní zásobě*. Praha: SPN, 1980, s. 73–76.
[48] Tamtéž, s. 76.
[49] KARLÍK, Petr, Marek NEKULA a Jana PLESKALOVÁ. *Nový encyklopedický slovník češtiny*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2016, s. 1318.
[50] BEČKA, Josef Václav. *Česká stylistika*. Praha: Academia, 1992, s. 78–79.
[51] KARLÍK, Petr. *Příruční mluvnice češtiny*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2012, s. 71.

Frazémy můžeme dělit z hlediska jejich struktury na větné, polovětné a nevětné.[52] Další možné dělení je na frazémy lidové (hovorové), knižní (literární), kulturní atd.[53]

Frazeologická pojmenování nacházíme také v oblasti cizích slov (o těch víc v následující podkapitole). Nejčastěji jsou to slovní spojení přejímaná z latiny (*ex post*) a řečtiny (*zoon politikon*), v současné době ale také z angličtiny (*fair play*) či francouzštiny (*par excellence*).[54]

Idiom chápeme jako frázi, „jež má dva významy. Kromě doslovného (kompozičního) významu – který však nebývá důležitý – má idiom ještě jiný, přenesený význam“. Př. *až naprší a uschne*, *kápnout božskou*.[55]

2.8. Cizí slova[56]

Slova přejatá z cizích jazyků lze dělit podle čtyř kritérií: (i.) míra jejich přizpůsobení, (ii.) stáří jejich přejetí, (iii.) původní jazyk a (iv.) jejich funkce.

Pro účely této práce je nejdůležitější dělení podle míry přizpůsobení. Při tomto členění se pohybujeme na ose, jejímiž krajními body jsou slova zcela přizpůsobená a slova zcela nepřizpůsobená. Jako slova zcela přizpůsobená (zdomácnělá) označujeme slova přizpůsobená formou i hláskovou a mluvnickou strukturou, př. *škola, banka*.

Mezi těmito krajními body nalezneme slova běžně užívaná, avšak ne zcela přizpůsobená. Zachovávají si většinově svou formu zvukovou i grafickou, př. *guma, fyzika, pneumatika, praxe, skútr, kritika*. Typické je pro slova cizího původu i zvláštní skloňování, př. *datum* – gen. *data*; *téma* – gen. *tématu,* popř. úplná nesklonnost: *želé, kupé*.

Předkládaná bakalářská práce se soustředí na cizí slova a slovní spojení, která nejsou přizpůsobena gramatice českého jazyka.

[52] JÍLEK, Viktor. *Lexikologie a stylistika nejen pro žurnalisty*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2005, s. 75.
[53] ČECHOVÁ, Marie. *Současná stylistika*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2008, s. 254.
[54] HAUSER, Přemysl. *Nauka o slovní zásobě*. Praha: SPN, 1980, s. 54.
[55] KARLÍK, Petr, Marek NEKULA a Jana PLESKALOVÁ. *Nový encyklopedický slovník češtiny*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2016, s. 669.
[56] Tamtéž, s. 51–57.

2.9. Aluze a ironie

Aluze neboli narážka je odkaz na sociální skutečnost či na jiný text. Nejčastěji se vyskytuje v literárních textech uměleckého funkčního stylu.[57] V kontextu této práce hovoříme o aluzi na literární a filmová díla či postavy.

Ironie je definována jako „to, co je ve skutečnosti míněno (intendováno), opakem konvenčního (doslovného) významu toho, co bylo skutečně řečeno“.[58] Nepochopení ironie může vést ke špatné interpretaci sdělení a zmatení recipienta.

[57] KARLÍK, Petr, Marek NEKULA a Jana PLESKALOVÁ. *Nový encyklopedický slovník češtiny*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2016, s. 93.
[58] Tamtéž, s. 712.

3. Syntaktická rovina

Pro syntax zpravodajských textů jsou jako nepříznakové, a tudíž neutrálně sdělné, brány kratší dvojčlenné větné konstrukce, které mohou obsahovat rozvité a několikanásobné větné členy.[59] Za nevědomé porušení tohoto syntaktického požadavku se považují chybné (defektní) konstrukce, jako jsou zeugma, anakolut, kontaminace vazby, nepravé vedlejší věty a podobně.[60] Za vědomé porušení se pokládá parcelace, modalita, apoziopeze a další.[61]

3.1. Defektní konstrukce

Defektní konstrukce nejsou ani emocionálně příznačné, ani nemají za úkol recipienta ovlivňovat, ale může kvůli nim docházet ke znemožnění správné interpretace dané výpovědi.[62]

Zeugma neboli spřažení vazeb je defektní konstrukcí, při níž dochází k zanedbání vazby jednoho ze dvou syntaktických členů, př. *Viděl ji před i po výuce.* (správně: *Viděl ji před výukou i po výuce / po ní*.).[63]

Anakolut, jinak též vyšinutí z vazby, je „nezáměrná změna očekávané syntaktické struktury věty, která vede ke gramatické nesprávnosti věty n. souvětí“.[64] Příklad anakolutu nalezneme ve větě: *Člověk, když není dost opatrný, může se mu něco přihodit*. (správně: *Člověku, když není dost opatrný, se může něco přihodit*.).

Ke kontaminaci vazeb dochází v případě, že jsou u významově podobných slov smísena jejich doplnění. Patrné to je na příkladu předložek *mimo* a *kromě*, kdy *mimo* pod vlivem *kromě* přechází od vazby s akuzativem k vazbě s genitivem.[65]

Atrakce neboli větná spodoba je jev, při kterém dochází ke spodobě gramatických tvarů slov, tj. pod vlivem jednoho ze slov se mění gramatický tvar slova druhého, př. *K většině dotazům se nevyjádřil.* (správně: *K většině dotazů se nevyjádřil*.).[66]

---

[59] ČECHOVÁ, Marie. *Současná stylistika*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2008, s. 263–264.
[60] JÍLEK, Viktor, Božena BEDNAŘÍKOVÁ. *Jazykové prostředky s potenciálem porušit normu v oblasti mediálního zpravodajství*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2015, s. 112.
[61] Tamtéž, s. 114.
[62] Tamtéž, s. 112.
[63] KARLÍK, Petr, Marek NEKULA a Jana PLESKALOVÁ. *Nový encyklopedický slovník češtiny*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2016, s. 2112.
[64] Tamtéž, s. 95.
[65] Tamtéž, s. 883–884.
[66] Tamtéž, s. 134.

Mezi defektní konstrukce jsou v této práci zařazeny i chybně užité pádové vazby, příklad. *hlasovali návrh zákona* (správně: *hlasovali o návrhu zákona*).

3.2. Modalita

Modalita, někdy též větná modalita, je jev, který do neutrálně zabarveného sdělení přidává postoj samotného autora, a vede tedy k porušování požadavku objektivity. V případě zpravodajských textů se nejčastěji setkáváme s modalitou epistémickou (jistotní) a voluntativní.[67]

Modalita epistémická je definována „jako vyjadřování různé míry jistoty mluvčího o platnosti propozičního obsahu věty […] nebo jeho částí“,[68] př. *Eva už šla nejspíš/asi/zjevně domů.*

Modalita voluntativní popisuje „vyjádření vztahu činitele (původce) děje k jeho realizaci z hlediska nutnosti, možnosti či záměru daný děj realizovat“,[69] př. *Eva už musela odejít.* nebo: *Eva už chtěla odejít*.

3.3. Volnost větné stavby

V této bakalářské práci se zaměřuji na případy volnosti větné stavby, a to apoziopezi, parcelaci a inverzi slovosledu.

Apoziopeze neboli záměrně nedokončená výpověď (v textech značená třemi tečkami) je vždy příznaková, jelikož jejím užitím autor vynechává určitou část informace.[70] V případě apoziopeze „nelze z materiálu věty a/nebo na základě kontextu a znalostí světa nedopovězenou část rekonstruovat“.[71]

Užitím parcelace dochází k segmentaci výpovědi. V případě zpravodajských textů, tedy psané promluvy připravené, se jedná o úmyslné dělení informací s cílem část informace zdůraznit.[72]

---

[67] JÍLEK, Viktor, Božena BEDNAŘÍKOVÁ. *Jazykové prostředky s potenciálem porušit normu v oblasti mediálního zpravodajství*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2015, s. 115–116.
[68] KARLÍK, Petr, Marek NEKULA a Jana PLESKALOVÁ. *Nový encyklopedický slovník češtiny*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2016, s. 439.
[69] Tamtéž, s 2032.
[70] JÍLEK, Viktor, Božena BEDNAŘÍKOVÁ. *Jazykové prostředky s potenciálem porušit normu v oblasti mediálního zpravodajství*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2015, s. 115.
[71] KARLÍK, Petr, Marek NEKULA a Jana PLESKALOVÁ. *Nový encyklopedický slovník češtiny*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2016, s. 120.
[72] Tamtéž, s. 1292.

Inverze slovosledu, tedy prohození pozice dvou slov, je typickým jevem uměleckého funkčního stylu (užíváno převážně v poezii) a také funkčního stylu řečnického, kde k inverzi dochází při nepřipraveném projevu.[73]

3.4. Kontakt se čtenářem pomocí syntaktických prostředků

Pro účely této práce byly vybrány dvě skupiny syntaktických jevů, díky nimž dochází k navázání kontaktu se čtenářem, a to pomocí řečnické otázky a přímého oslovení čtenáře.

Řečnická otázka má podobu tázací věty, odpověď na ni se však od recipienta neočekává. V kontextu zpravodajských textů může mít podobu polemiky či apelu na čtenáře.[74]

Oslovení čtenáře se chápe v této práci jako větná konstrukce ve 2. osobě plurálu. Tyto konstrukce mají funkci získávací a jejich cílem je vtáhnout čtenáře do děje.[75] Příkladem může být věta: *Pojďme se podívat věci na kloub.* či *Místo činu byste nepoznali*.

[73] ČECHOVÁ, Marie. *Současná stylistika*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2008, s. 313.
[74] KARLÍK, Petr, Marek NEKULA a Jana PLESKALOVÁ. *Nový encyklopedický slovník češtiny*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2016, s. 1580.
[75] JÍLEK, Viktor, Božena BEDNAŘÍKOVÁ. *Jazykové prostředky s potenciálem porušit normu v oblasti mediálního zpravodajství*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2015, s. 116.

4. Analýza

4.1. Metodologická východiska

Cílem této bakalářské práce je analyzovat prostředky lexikální a syntaktické roviny, odhalit výrazové prostředky netypické pro publicistický funkční styl a následně zhodnotit, zda mohou recipienta při přijímání zprávy ovlivnit, či nikoli.

V předkládané práci vycházím ze dvou předpokladů:

I. Autoři jednotlivých zpravodajských textů dodržují zásady objektivity a informační kvality. Texty by měly být tematicky ucelené, jazykově neutrální a nestranné.

II. Autoři dodržují pravidla a zásady jednotlivých zpravodajských žánrů, které byly blíže specifikovány v kapitole 1.5. Výrazové prostředky lexikální a syntaktické roviny by měly být nepříznakové a neutrální a neměly by být využity k záměrnému ovlivňování recipienta.

Práce má za cíl potvrdit, či vyvrátit tyto dva předpoklady a odpovědět na následující otázky:

I. Prostřednictvím jakých lexikálních prostředků jsou recipienti nejčastěji ovlivněni?

II. Prostřednictvím jakých syntaktických prostředků jsou recipienti nejčastěji ovlivněni?

III. Je patrný rozdíl mezi mírou ovlivňování recipientů v Moravskoslezském deníku a MF Dnes?

Ve stanoveném období (září 2018 až únor 2019) jsem sbírala potřebný materiál k analýze, tedy tištěná či elektronická vydání obou deníků. Následně jsem materiál analyzovala, a to ve dvou etapách. V první etapě jsem se zaměřila na rovinu lexikální a všechny jevy, které jsem dříve charakterizovala v teoretické části této práce. V etapě druhé jsem se zaměřila na syntaktickou rovinu.

Získané výsledky jsem zapsala do tabulek, abych získala ucelený přehled o jednotlivých jevech, a následně výsledky z obou deníků porovnala, abych potvrdila, či vyvrátila jednotlivé stanovené hypotézy.

4.2. Charakteristika analyzovaného materiálu

K analýze byly zvoleny dva deníky: Moravskoslezský deník (dále jen Deník) a MF Dnes (dále jen MFD), a to z období září 2018 až únor 2019. Z tohoto období bylo vybráno vždy šest tištěných vydání (tedy jeden týden) z každého měsíce, tj. 3.–8. září 2018, 1.–6. října 2018, 5.–10. listopadu 2018, 3.–8. prosince 2018, 7.–12. ledna 2019 a 4.–9. února 2019.[76]

Z Deníku byly k analýze využity zpravodajské články z rubrik Události z regionu (Zprávy z regionu[77]) a Události. Rubrika Události z regionu obsahuje pozvánky, tzv. Tipy deníku a žádosti ze strany městské a státní policie[78], které nebyly zařazeny do analyzovaného materiálu. Rovněž byly vyřazeny glosy a komentáře v rubrice Události.[79] Aby práce mohla přinést ucelený a přesný obraz užití výrazových prostředků konkrétního periodika, nebyly analyzovány ani články převzaté z jiných regionálních deníků.

V MFD byly analyzovány zpravodajské články z rubrik Z domova, Ze světa a Ekonomika. V rubrikách Z domova a Ze světa se objevují články nadepsané jako *analýza*[80], pro účely této práce nebyly do analyzovaného vzorku zařazeny. Z analýzy byly vyřazeny články ze seriálu o historii Československa, které vycházely napříč všemi měsíci.[81]

V případě obou deníků byly vynechány přílohy: regionální přílohy (MFD) a Deník Plus. Z analýzy byly vyjmuty i články podepsané Českou tiskovou kanceláří (ČTK), popř. spoluautorizované články redaktora a ČTK, a články zahraničních tiskových kanceláří a periodik, a to za účelem získání přesného obrazu situace výrazových prostředků obou periodik. Z analýzy byly rovněž

[76] Jedná se vždy o první úplný týden daného měsíce.
[77] Označení Zprávy z regionu bylo použito ve vydání ze dne 3. a 8. září 2018.
[78] Tyto texty nemají charakter zpravodajských žánrů. V případě žádostí ze strany policie zde není naplněna funkce informativní (jde o žádosti na veřejnost při hledání svědků i pachatelů událostí). V případě pozvánek a Tipů se nejedná o zprávu, ale pouze o administrativní oznámení o konání jisté akce.
[79] Jedná se o publicistické žánry. Viz kapitola 1.1. Tyto texty jsou otištěny většinou v pravém sloupci a od zbytku článků jsou odlišeny kurzívou.
[80] Analýza je žánr na pomezí zpravodajství a publicistiky v užším slova smyslu. Jejím úkolem je nastínit základní informace a poskytnout čtenáři více úhlů pohledu na danou problematiku (Jílek, 2005). V případě MFD články navíc obsahují subjektivní hodnocení.
[81] Nejedná se o čistě zpravodajské texty. Články obsahují subjektivní hodnocení situace, stojí tedy na pomezí zpravodajství a publicistiky. V některých případech se jedná o čistý výklad historických událostí.

vyjmuty doprovodné texty[82], popisky fotografií, tabulky, grafy. V obou periodikách se vyskytují články, které byly vyhodnoceny jako příběhy[83] a pro účely této práce nebyly použity.

Případná další vyřazení (popř. zařazení) článků do analýzy budou blíže specifikována u konkrétních případů.

Následující tabulka udává počet analyzovaných článků v každém jednotlivém měsíci daného deníku.

	září	říjen	listopad	prosinec	leden	únor	**celkem**
Deník	57	85	97	77	81	77	**474**
MFD	69	74	56	75	78	64	**416**

Tabulka 1: Přehled počtu analyzovaných článků

S ohledem na kvantitu hledaných lexikálních a syntaktických výrazů byly pro účely této práce vytvořeny skupiny výrazů, které zahrnují více podobných jazykových prostředků. Jako obrazná pojmenování (obr. poj.) jsou chápány metafory, metonymie, hyperboly, personifikace, eufemismy, přirovnání a ostatní básnické prostředky blíže specifikované v kapitole 2.6. Pod pojem sociolekty je zahrnut slang i profesní mluva. Z širokého spektra slov expresivních jsou vyčleněna pouze deminutiva, zbylé výrazy jsou zařazeny pod pojem expresiva. Cizí slova jsou v této práci chápána ve smyslu slov a slovních spojení z cizích jazyků, které nejsou plně nebo vůbec začleněny do českého jazyka. Pod pojmem modalita se ukrývají všechny typy modalit a výrazy či spojení, které obsahují hodnocení dané události autorem textu.

[82] Kratší články či texty, které rozvíjí či doplňují obraz hlavního článku, v denících jsou odlišeny barevným podkladem, popř. typem/řezem písma.

[83] Příběh je žánr na pomezí zpravodajství a publicistiky. Jedná se o text, který vypráví o jednotlivci (zajímavé osobnosti, osobě zdravotně postižené apod.), má tedy funkci informativní, často je přítomna i funkce persvazivní a získávací. (Jílek, 2005)

4.3. Moravskoslezský deník

V následujících tabulkách je uveden počet výskytů jednotlivých lexikálních a syntaktických jevů, které byly blíže specifikovány v kapitolách 2. a 3., v Moravskoslezském deníku.

LEXIKUM		**SYNTAX**	
termíny	6	inverze	3
sociolekt	5	apoziopeze	2
hovor. sl.	21	modalita	29
dialekt	3	řeč. ot.	3
expresiva	10	def. kon.	1
deminutiva	11	oslovení	2
aluze	1	parcelace	1
obr. poj.	32	**CELKEM**	**41**
frazémy	1		
knižní sl.	24		
archaismy	0		
historismy	0	**CELKEM**	**158**
neologismy	0		
cizí slova	2		
ironie	1		
CELKEM	**117**		

Tabulka 2: Deník – Přehled lexikálních a syntaktických jevů za měsíc září

V měsíci září (57 článků)[84] byly nejpočetnějšími lexikálními jevy s potenciálem ovlivnit recipienta obrazná pojmenování (32), slova knižní (24) a slova hovorová (21). Ze syntaktických jevů představovala nejčastější skupinu modalita (29).

[84] Z analýzy byly navíc vyřazeny články: 6. 9. 2018 *Hledá se stavař na opravu kulturního domu v Porubě* (výzva městského úřadu, s. 3); 7. 9. 2018 *Bojovnice s rakovinou: Dárcovství kostní dřeně okolí nezná či nechápe* (příběh, s. 1… 2).

LEXIKUM		SYNTAX	
termíny	32	inverze	1
sociolekt	0	apoziopeze	6
hovor. sl.	35	modalita	45
dialekt	2	řeč. ot.	1
expresiva	10	def. kon.	3
deminutiva	12	oslovení	1
aluze	0	parcelace	5
obr. poj.	56	**CELKEM**	**62**
frazémy	0		
knižní sl.	21		
archaismy	2		
historismy	0	**CELKEM**	**247**
neologismy	3		
cizí slova	11		
ironie	1		
CELKEM	**185**		

Tabulka 3: Deník – Přehled lexikálních a syntaktických jevů za měsíc říjen

Za říjen (85 článků)[85] bylo nalezeno nejvíce obrazných pojmenování (56), dále hovorových slov (35) a termínů (32). Ze syntaktických jevů byla nejčastěji užita modalita (45).

LEXIKUM		SYNTAX	
termíny	40	inverze	0
sociolekt	4	apoziopeze	4
hovor. sl.	42	modalita	44
dialekt	2	řeč. ot.	4
expresiva	26	def. kon.	1
deminutiva	13	oslovení	0
aluze	3	parcelace	4
obr. poj.	52	**CELKEM**	**57**
frazémy	4		
knižní sl.	18		
archaismy	1		
historismy	1	**CELKEM**	**276**
neologismy	4		
cizí slova	8		
ironie	1		
CELKEM	**219**		

Tabulka 4: Deník – Přehled lexikálních a syntaktických jevů za měsíc listopad

[85] Z analýzy byly navíc vyřazeny články: 1. 10. 2018 *Vzpomínky na dobré i zlé časy* (reportáž, s. 3); 5. 10. 2018 *Jdeme volit. Jak na to?* (návod, s. 1… 2) a *Alkoholová tour: na pět stovek studentů „pařilo" v pěti lokálech* (reportáž, s. 3). V případě návodu jde o výklad, jak mají voliči postupovat, nikoli o text zpravodajského charakteru.

V listopadu (97 článků)[86] se nejvíce z lexikálních jevů objevovala obrazná pojmenování (52), slova hovorová (42) a termíny (40). V syntaktické rovině byla dominantní modalita (44).

LEXIKUM		**SYNTAX**	
termíny	23	inverze	0
sociolekt	4	apoziopeze	1
hovor. sl.	31	modalita	24
dialekt	1	řeč. ot.	0
expresiva	14	def. kon.	3
deminutiva	18	oslovení	1
aluze	0	parcelace	4
obr. poj.	30	**CELKEM**	**33**
frazémy	1		
knižní sl.	17		
archaismy	1		
historismy	0	**CELKEM**	**181**
neologismy	5		
cizí slova	2		
ironie	1		
CELKEM	**148**		

Tabulka 5: Deník – Přehled lexikálních a syntaktických jevů za měsíc prosinec

V prosinci (77 článků)[87] se nejvíce vyskytovala hovorová slova (31), obrazná pojmenování (30) a termíny (23). Ze syntaktických jevů bylo v tomto měsíci naměřeno nejvíce modality (24).

[86] Z analýzy byly navíc vyřazeny články: 5. 11. 2018 *Dámy braly kabelky útokem!* (reportáž, s. 1… 4) a *Nářadí, nebo motor? Z čokolády!* (reportáž, s. 4); 6. 11. 2018 *Plyšáci pro pejsky, dobročinná setkání i s vlastním cateringem* (reportáž, s. 1… 4) a *Prochází změnou pohlaví. Finální zákrok jí ale zamítli* (příběh, s. 3); 9. 10. 2018 *Hejtman: „Náš kraj není špinavý a zaostalý, ale ohromně zábavný.“* (reportáž, s. 1… 3).

[87] Z analýzy byly navíc vyřazeny články: 5. 12. 2018 *Deník opět pořádal badmintonový a tenisový turnaj pro klienty a partnery* (reportáž, s. 2) a *Lovestory z Landeku: výročí na svátek hornické patronky* (příběh, s. 3).

LEXIKUM		SYNTAX	
termíny	6	inverze	1
sociolekt	9	apoziopeze	4
hovor. sl.	25	modalita	23
dialekt	1	řeč. ot.	1
expresiva	19	def. kon.	0
deminutiva	9	oslovení	0
aluze	1	parcelace	5
obr. poj.	45	**CELKEM**	**34**
frazémy	1		
knižní sl.	20		
archaismy	4		
historismy	0	**CELKEM**	**189**
neologismy	5		
cizí slova	9		
ironie	1		
CELKEM	**155**		

Tabulka 6: Deník – Přehled lexikálních a syntaktických jevů za měsíc leden

V lednu (81 článků)[88] se nejvíce vyskytovala obrazná pojmenování (45), hovorová slova (25) a knižní slova (20). Modalita (23) byla nejsilnější mezi syntaktickými jevy.

LEXIKUM		SYNTAX	
termíny	8	inverze	2
sociolekt	2	apoziopeze	3
hovor. sl.	21	modalita	18
dialekt	1	řeč. ot.	1
expresiva	6	def. kon.	0
deminutiva	10	oslovení	0
aluze	0	parcelace	1
obr. poj.	34	**CELKEM**	**25**
frazémy	1		
knižní sl.	12		
archaismy	3		
historismy	0	**CELKEM**	**131**
neologismy	3		
cizí slova	5		
ironie	0		
CELKEM	**106**		

Tabulka 7: Deník – Přehled lexikálních a syntaktických jevů za měsíc únor

V měsíci únoru (77 článků)[89] se vyskytlo nejvíce obrazných pojmenování (34) a hovorových slov (21). Ze syntaktické roviny to byla nejčastěji modalita (18).

[88] Z analýzy byly navíc vyřazeny články: 10. 1. 2019 celá s. 2 (speciál o plesech – správné oblečení, správné chování apod.) a *Názor: muzeum textilu lze přemístit i mimo Karnolu* (komentář, s. 3). V případě speciálu se jedná o popis či výklad, nikoli o zprávu.

Z analýzy článků Moravskoslezského deníku vyplývá, že nejčastějším lexikálním jevem, který se vyskytoval, byla obrazná pojmenování (249 výskytů). Druhou nejpočetnější skupinou byla slova hovorová (175 výskytů). Následovaly termíny (115 výskytů) a slova knižní (112 výskytů).

Příklad obrazných pojmenování:

- s potenciálem ovlivnit čtenáře
    - *Když měla starostka Janáčková reagovat, primátor Macura, zde přizvaný, si sám pro sebe pod vousy zamumlal: „To je začátek konce.“*
    - *Šlo v podstatě o předkrm večerní Noci vědců, celorepublikové akce, která se konala i v Ostravě na desítkách míst.*
    - *O víkendu i ve třetím největším městě v zemi rozdají voliči karty a nakreslí půdorys koalice, která v příštích čtyřech letech bude vládnout Ostravě.*
    - *Nárůst se ovšem týkal pouze něžnějšího pohlaví.*
- bez potenciálu ovlivnit čtenáře:
    - *Ostravští zastupitelé včera na svém ustavujícím zasedání zvolili do čela města opět Tomáše Macuru.*
    - *Jelikož nebylo jasné, zda je živý, či mrtvý, a existovalo podezření, že má doma zbraň, byla o asistenci požádána zásahová jednotka. Muž ochránce zákona[90] odmítl vpustit, navíc vyhrožoval odpálením bomby.*
    - […] *byť za skutečně velký úspěch je možné považovat to, co začal ještě jako strážce státní kasy[91], tedy schválení principu reverse charge evropskými ministry financí.*

[89] Z analýzy byly navíc vyřazeny články: 4. 2. 2019 *Svatební šaty? Klidně i černé* (reportáž, s. 1… 2) a *Diskuse: Mají se zdanit finanční náhrady pro církve?* (anketa, s. 4); 8. 2. 2019 *Je zdravotní sestřičkou, ale nikoho za posledních čtrnáct let nevyléčila!* (příběh, s. 3). Anketa obsahuje subjektivní názory dotazovaných, proto není pro tuto analýzu vhodná.
[90] Slovník spojení „ochránci zákona“ je zde užito jako metafora slova „policie / zásahová jednotka“.
[91] Spojení „strážce státní kasy“ je v tomto kontextu míněno jako metafora pro „ministra financí“, v článku se hovoří o úspěších, kterých v této funkci dosáhl současný premiér Andrej Babiš.

Příklad hovorových slov:

- *Podle Tomáše Dombrovského* […] *je ovšem meziměsíční výkyv příliš velký, aby se jednalo pouze o maminky po rodičovské nebo studentky hledající přivýdělek.*
- *Podle deníku Guardian se tak stane vůbec prvním guvernérem, který se netají tím, že je gay.*[92]
- […] *postavená na tom, že zatím poslední z několika kandidátů ANO na funkci primátora má mobil na stranického vůdce Andreje Babiše, vyvolala posměch.*
- *Desetitisíce lidí si musí do ledna vyměnit řidičák.*
- *Slezské zemské dráhy pořádají parní jízdy na osoblažské úzkokolejce*[93] *od června do září.*

Příklad termínů:

- s potenciálem ovlivnit čtenáře:
  - *Krátce před 23. hodinou vyjely další čtyři jednotky k požáru trafostanice v Odrách, kde došlo ke zkratu a vzplanutí kabeláže*[94] […]
  - *Povšiml si toho i britský deník Guardian, podle nějž se nemá mnoho obyvatel šanci z dluhové spirály dostat.*
- bez potenciálu ovlivnit čtenáře:
  - *Historie zdejší observatoře*[95] *sahá pětadvacet let zpátky.*
  - *Koncem srpna vyhlásilo ŘSD nový tendr a doufá, že bude moci začít stavět na jaře.*
  - *Deoxyribonukleovou kyselinu, známou spíše pod zkratkou DNA, která je nositelkou genetické informace živých tvorů, vytvořili žáci* […]

[92] **gay** [gaj i gej], -e m <a> *hovor*. homosexuál (ASCS)
[93] **úzkokolejka**, -y ž. (2. mn. -jek) *hovor*. úzkokolejná dráha: tovární ú. (SSJČ)
[94] **kabeláž**, -e ž <f, a> *odb*. 1. vytyčování trasy kabelů, jejich uložení do země, ochrana a značkování (ASCS)
[95] V textu je „observatoř“ dále označována jako „hvězdárna“ či „pozorovací stanice“.

Příklad knižních slov:

- „*Kolik americké krve musí být ještě prolito, než Kongres zareaguje?*“ *hřímal Trump, který označil situaci na hranici s Mexikem za „absolutně kritickou*“.
- *Zsuzsová byla dlouhodobě spojována s Basternákovým hlavním rivalem Romanem Ostružlíkem, který na svého soka v předvolební kampani neustále útočil.*
- *V Polsku se nakupovala léčiva, na Slovensku se medikamenty*[96] *zpracovávaly a v Česku, konkrétně v Karviné, docházelo k vaření pervitinu.*
- *Desítka obsadila stříbrnou příčku mezi výčepními pivy, stejně jako Bernard tmavý mezi tmavými moky.*[97]
- *Protože Antonín Belánik zesnul*[98] *v roce 1976 a Marie Beláníková v roce 2006, o jejich hrdinství podal svědectví Alexander Fried, kterého ukrývali ve svém domě.*

V tomto periodiku (regionální deník) je možné nalézt dialektická slova, konkrétně z nářečí Ostravska. V analyzovaném materiálu byl dialekt nalezen v deseti případech, a to převážně v rubrice Z regionu. Pochází-li recipient z Moravskoslezského kraje nebo je obeznámen s místním dialektem, neměla by mu užitá dialektická slova ztížit porozumění sdělení. Recipienti z jiných oblastí republiky by problém s porozuměním mít mohli, ačkoli je ve všech případech možné význam daného výrazu vyvodit z kontextu.

Příklad:

- *Nyní ostravský muzikant, skladatel a bavič Jiří Krhut, který s Jarkem vystupuje v Kabaretu Bo!, přišel s další „řachandou*“.
- *V Ostravě bude letos zajímavý program na vánočních trzích pokračovat i na Masarykově náměstí a na vedlejším Kuřím rynku* […]

[96] **medikament** [-dy-], -u m <l> *hovor*., *kniž*. lék (ASCS)
[97] **mok**, -u m (6. mn. -cích) *kniž*., *často expr*. tekutina, nápoj: pěnivý mok pivo (SSČ)
[98] **zesnouti** dok. (min. -snul, podst. -snutí) *kniž*. umřít, zemřít, skonat 1: tiše zesnul; přen. bás. zvuk zesne (Quis); ust. náb. spoj. z. v Pánu (SSJČ)

Nečekaným, nikoli však ojedinělým výrazem, jenž se v článcích Moravskoslezského deníku nachází, je slovo *žalář* (pro účely této analýzy hodnoceno jako slovo knižní). Celkem se vyskytlo 24krát, a to u různých redaktorů napříč všemi analyzovanými vydáními.

Příklad:

- *Obžalovaným v případě uznání viny hrozí až dvanáct let <u>žaláře</u>.*
- *Dívku tak čeká celkem osm a půl roku <u>žaláře</u>.*
- *Nečekané pokračování má kauza Petra Kramného, pravomocně odsouzeného k osmadvaceti letům <u>žaláře</u> za vraždu manželky a dcery.*
- *Po odmítnutí následoval útok, za který byl Radim F. včera odsouzen k šesti rokům <u>žaláře</u>.*

Sociolekt se objevil celkem ve 24 případech, a to v článcích tematicky pojednávajících o důlní a těžařské práci (hornická profesní mluva), článcích o automobilovém průmyslu a článcích s politickým tématem. Hornické profesionalismy byly vždy po užití vysvětleny, ostatní výrazy jsou buď všeobecně známé, nebo lze jejich význam odvodit z kontextu.

Příklad:

- *Až později se k pneumatickým kladivům přidávají stroje podřezávající uhelný pilíř řečené <u>šramáky</u>.*
- *Pod zem jako kdysi Josef Stružka (81) už v Kunčičkách nikdy nikdo <u>nesfárá</u>, nicméně šance prohlédnout si* […]
- *Kdo se léčí <u>protonem</u>?* […] *<u>Foton</u> je výrazně levnější.*[99]

Expresiva mají dohromady 85 výskytů. Jejich užití není závislé na konkrétních tématech článků. Deminutiva, která se celkově vyskytla v 73 případech, jsou charakteristická pro články tematicky zaměřené na děti, zvířata a zahrádkáře, nemají však potenciál čtenáře ovlivňovat.

[99] Výrazy „proton“ a „foton“ jsou v tomto případě součástí profesní mluvy lékařů – „proton = protonová léčba“ a „foton = fotonová léčba“.

Příklad expresiv:

- s potenciálem ovlivnit čtenáře:
    - *Důvodem přesunu a výskytu těchto individuí[100] poblíž Smetanova náměstí je z větší míry přilehlý stánek s občerstvením a bistro.*
    - *Jednou si spící bezdomovec, rozvalený na lavičce pár metrů za vámi, bezostyšně „pšoukne“, jindy dopití láhve s pivem doprovodí rezonujícím krknutím.*
    - *Japonsko decimuje tajfun.*
- bez potenciálu ovlivnit čtenáře:
    - *A přesně to se stalo rodině z Ostravy, která se zapletla do tabákových kšeftů[101].*
    - *Jen sedmileté Nikol Marii se nedaří – pobryndá při míchání slizu koberec, vyškvaří půl tuby zubní pasty v mikrovlnné troubě a bez kýženého výsledku.*
    - *Na Opavany apeloval také novopečený[102] primátor města Tomáš Navrátil: „Prosíme občany, aby v neděli mezi 11. až 17. hodinou nevyráželi na procházky do Městských sadů a okolí a nevystavovali se tak zbytečně případnému nebezpečí. Lidé bydlící v okolí stadionu mohou využít parkování pro svá auta v areálu magistrátu v Krnovské ulici.*“

Příklad deminutiv:

- *Tatínkům se nedostává holicí pěny, maminkám zase pracích prostředků, potomci utrácí kapesné za tetraboritan sodný či borovou vodu… a z jejich pokojíčků se poté ozývá mlaskání.*

[100] **individuum** [-dy-], -dua s. (mn. 1., 4. -dua, 2. -duí, 3. -duím, 6. -duích, 7. -dui) 2. *hanl*. člověk pochybné ceny: podezřelé, nebezpečné, zvrhlé, zkrachované i. (SSJČ)
[101] **kšeft**, -u m <n> 3. *hanl*. zištné, nečestné jednání: špinavé kšefty (SSČ)
[102] **novopečený** *příd. hovor. expr*. nově, právě, nedávno zvolený, určený, jmenovaný, učiněný ap.: n. voják; n. doktor; n. manžel (SSJČ) (Autor užitím tohoto výrazu připomíná nedávno proběhnuvší komunální volby, ze kterých vzešel nový opavský primátor.)

- „*Teď o víkendu nám vyrostla mrkev, která na jaře kvůli suchu vůbec nešla, a také rané brambory,*“ *řekla Deníku paní Tereza, která má zahrádku v Řepích na okraji Prahy.*
- *Nový regálek s knihami najdou zájemci pod informační tabulí o příjezdech a odjezdech vlaků na zdejším nádraží.*

Lexikální prostředky s časovým příznakem se objevují ojediněle. Nejpočetnějšími z nich jsou neologismy (20 výskytů), následně pak archaismy (11 výskytů). Historismus se vyskytl v celém analyzovaném materiálu jedinkrát.

Příklad neologismů:

- *Zpravodajci uvádějí, že ruské tajné služby stály i za kyberútokem na mailové schránky zaměstnanců ministerstva zahraničí.*
- *Inspirace slimeři (slizáci) berou na webech pro sdílení videí a sami tam dávají ty své.*

Příklad archaismů:

- *Trn z paty pacientům nevytrhnou ani pracovníci apatyk.*
- *Město bicykly*[103] *od nextbike nasadí vedle Moravské Ostravy a Přívozu letos také do Mariánských Hor a Hulváků, Slezské Ostravy, Vítkovic, Jihu, Poruby a Hošťálkovic*.

Příklad historismu:

- *Čeledi* [104]*obvykle končila sjednaná služba, dostávala plat a hledala službu pro další rok.*

Cizí slova (37 výskytů), která nebyla adaptována do českého jazyka, jsou ojedinělým jevem. Vyskytují se převážně v článcích ekonomického rázu nebo v článcích věnovaných moderním technologiím a umělé inteligenci. Ve všech nalezených případech se jednalo o výrazy z anglického jazyka.

[103] **bicykl**, -u m <l + ř> *zast*. jízdní kolo (SSČ)
[104] **čeleď**, -di, -dě ž (mn. 3. -ím, 6. -ích, 7. -ěmi) 1. *dř*. námezdní dělníci (zvl. v zeměd.) pracující za mzdu, stravu a byt, čeládka, chasa (SSČ)

Příklad:

- *Podle současné dohody bude moci obecný mechanismus země použít jen při splnění přísných kritérií a poté, co její žádost o reverse charge ostatní státy posvětí.*
- *Řeč je o návrhu asociace* […] *tzv. cut-off score.*
- *Nedlouho poté* […] *přednášel studentům Vysoké školy ekonomické v Praze prezidentův mluvčí Jiří Ovčáček, který mluvil o fake news.*

Frazémy a idiomy (8 výskytů) jsou užity výjimečně. Příklad:

- *Tehdy šlo o mimořádnou dotaci a fakticky o z nouze ctnost, neboť se státu nedařilo utrácet peníze za dálnice a silnice I. třídy.*
- *A právě to je kámen úrazu.*

K ovlivnění čtenáře dochází užitím ironie (5 výskytů). Jedná se o jev vlastní publicistickým textům v užším slova smyslu, ve zpravodajských žánrech jejím užitím může dojít k ovlivnění čtenářova mínění a narušení objektivity sdělení.

Příklad:

- *Jeden z obžalovaných si u odvolacího soudu polepšil o čtyřiapadesát měsíců.*
- *Bylina mizí i zásluhou chatařů, chalupářů či zahrádkářů odnášející si ji na své skalky.*
- *Nejdříve deset minut štěstí pod stromečkem, po kterých následují měsíce starostí. Tak vypadá vánoční pohoda pro desítky tisíc Čechů* […]

Neobvyklým jevem, který byl při analýze objeven, je aluze. Celkem se vyskytla v pěti případech:

- *Řídí se mrazíkovským heslem: K tramvaji čelem, k divadlu zády!* – aluze na proslulou repliku z ruského filmu *Mrazík*;
- *Ostře sledované soudní klání* […] – aluze na literární dílo Bohumila Hrabala, resp. jeho filmovou adaptaci *Ostře sledované vlaky*;
- *Pokud si pověstný Hliník* […] *rád pochutnal na pivu…* – aluze na postavu z českého filmu *Marečku, podejte mi pero*;

- *Jako Anděl na horách. Dráhy vypraví retro vlaky* [...] – aluze na český film *Anděl na horách*;
- *Ostravak v ofsajdu* – aluze na literární dílo Karla Poláčka *Muži v ofsajdu*.

Ze syntaktických jevů byla nejpočetnější skupinou modalita (183 výskytů).

Příklad:

- modalita epistémická:
    - *Výjimečný projekt, který je zřejmě i jediný svého druhu na Opavsku a možná i v celém kraji, začnou již brzy realizovat ve Vítkově.*
    - *Ti prý ve svém domě v Ostravě skladovali neoznačený tabák a také jej pomáhali balit.*
    - *Problém dostavby prodloužené Rudné stále sužuje motoristy z regionu a je nějaký čas taky jasné, že v celém sporu nebudou vítěz ani poražený.*
- modalita voluntativní:
    - *Rodiče se tak mohou stát potřebnou oporou pro své ratolesti.*
    - *Stará stavba musela ustoupit kvůli vybudování většího bočního přelivu.*

K ovlivnění recipienta dochází v případě užití apoziopeze (20 výskytů), parcelace (20 výskytů), položením řečnické otázky (10 výskytů) a na emoce čtenáře působí také jeho přímé oslovení (4 výskyty).

Příklad apoziopeze:

- *Ve voze bylo nalezeno šest kusů plastické trhaviny a náhradní poznávací značky. Král útěkářů ale zmizel…*
- *Odvedli ho proto ke kolegům ze státní policie, kteří mu nabídli kávu na spravení…*

Příklad parcelace:

- *A Jižní Dakota bude mít historicky první guvernérku. Republikánku Kristi Noemovou.*
- *A to kdykoli a kdekoli. Na Karvinsku i jinde.*

Příklad řečnické otázky:

- *Kdo tedy v centru zjedná pořádek?*
- *Odepřou si Češi brambory, až se jejich cena výrazně zvýší?*
- *Vyrostou také letos na zastávkách ve městě sněhuláci?*

Příklad oslovení čtenáře:

- *Dnes už rudoltické nádraží nepoznáte.*
- *Za vším hledej ženu.*

Neúmyslné ztížení porozumění textu způsobuje inverze slovosledu (7 výskytů) a přítomnost defektních konstrukcí (8 výskytů).

Příklad inverze slovosledu:

- *Internet je dnes „šmejdů“ ráj.*
- *Česká inspekce životního prostředí potvrdila, že jde o nebezpečnou skládku, ale protože může jít o přeshraniční přepravu odpadů, nemůže být v této chvíli odpad zlikvidován, nýbrž musí se uskladnit.*

Příklad defektní konstrukce:

- *Přijely také delegace z dalších územích okupovaných Ruskem.*
- *Stojí v Zábřehu u křižovatky naproti obchodního areálu Kotva a lidé ho využívají za desetikorunový poplatek.*

4.4. MF Dnes

V následujících tabulkách je uveden počet výskytů jednotlivých lexikálních a syntaktických jevů, které byly blíže specifikovány v kapitolách 2. a 3., v MF Dnes.

LEXIKUM		**SYNTAX**	
termíny	21	inverze	1
sociolekt	6	apoziopeze	1
hovor. sl.	62	modalita	59
dialekt	0	řeč. ot.	0
expresiva	15	def. kon.	2
deminutiva	8	oslovení	1
aluze	1	parcelace	5
obr. poj.	64	**CELKEM**	**69**
frazémy	4		
knižní sl.	10		
archaismy	5		
historismy	0	**CELKEM**	**276**
neologismy	7		
cizí slova	3		
ironie	1		
CELKEM	**207**		

Tabulka 8: MFD – Přehled lexikálních a syntaktických jevů za měsíc září

V září (69 článků)[105] byla nejpočetnější skupinou lexikálních jevů obrazná pojmenování (64) a slova hovorová (62). Ze syntaktických jevů to byla modalita (59).

[105] Z analýzy byly navíc vyřazeny články: 3. 9. 2018 *Obecní volby ovlivní vládu* (analýza, s. 2); 4. 9. 2018 *Vím, že nad závislostí nevyhraju* (příběh, s. 4); 5. 9. 2018 *Ford v křeči. Evropskou část čekají změny* (analýza, s. 6) a *USA jsou nejspokojenější za posledních 12 let* (analýza, s. 8); 8. 9. 2018 *Auto do deseti minut* (test, s. 6) a *Americké děti šly do školy a na rodiče šly mrákoty* (komentář, s. 9). Test vozidel nespadá do zpravodajství, jelikož obsahuje subjektivní hodnocení a názor.

LEXIKUM		SYNTAX	
termíny	37	inverze	2
sociolekt	13	apoziopeze	3
hovor. sl.	41	modalita	35
dialekt	0	řeč. ot.	1
expresiva	24	def. kon.	1
deminutiva	9	oslovení	0
aluze	1	parcelace	2
obr. poj.	54	**CELKEM**	**44**
frazémy	1		
knižní sl.	6		
archaismy	0		
historismy	0	**CELKEM**	**240**
neologismy	9		
cizí slova	1		
ironie	0		
CELKEM	**196**		

Tabulka 9: MFD – Přehled lexikálních a syntaktických jevů za měsíc říjen

V říjnu (74 článků)[106] se nejčastěji vyskytovala obrazná pojmenování (54), hovorová slova (41) a termíny (37). Z oblasti syntaktické roviny to byla modalita (35).

LEXIKUM		SYNTAX	
termíny	15	inverze	1
sociolekt	3	apoziopeze	1
hovor. sl.	40	modalita	20
dialekt	0	řeč. ot.	2
expresiva	8	def. kon.	4
deminutiva	4	oslovení	0
aluze	1	parcelace	0
obr. poj.	35	**CELKEM**	**28**
frazémy	0		
knižní sl.	10		
archaismy	0		
historismy	0	**CELKEM**	**145**
neologismy	1		
cizí slova	0		
ironie	0		
CELKEM	**117**		

Tabulka 10: MFD – Přehled lexikálních a syntaktických jevů za měsíc listopad

[106] Z analýzy byly navíc vyřazeny články: 4. 10, 2018 *Ekonomika na vrcholu. Kam z něj vede cesta?* (analýza, s. 7); 5. 10. 2018 *Jak si vykřížkovat svého starostu* (návod, s. 2–3). Návod je konstruován jako výklad, jak správně postupovat při volbách, nejedná se o zpravodajský text.

V listopadu (56 článků)[107] se nejčastěji objevovala slova hovorová (40) a obrazná pojmenování (35). Ze syntaktických jevů to byla modalita (20).

LEXIKUM		**SYNTAX**	
termíny	15	inverze	1
sociolekt	1	apoziopeze	1
hovor. sl.	55	modalita	22
dialekt	0	řeč. ot.	1
expresiva	7	def. kon.	0
deminutiva	5	oslovení	0
aluze	0	parcelace	0
obr. poj.	24	**CELKEM**	**25**
frazémy	0		
knižní sl.	3		
archaismy	0		
historismy	0	**CELKEM**	**139**
neologismy	4		
cizí slova	0		
ironie	0		
CELKEM	**114**		

Tabulka 11: MFD – Přehled lexikálních a syntaktických jevů za měsíc prosinec

V prosinci (75 článků) se z lexikálních jevů nejvíce vyskytla slova hovorová (55). V syntaktické rovině se nejvíce vyskytovala modalita (22).

LEXIKUM		**SYNTAX**	
termíny	15	inverze	0
sociolekt	8	apoziopeze	2
hovor. sl.	51	modalita	27
dialekt	0	řeč. ot.	1
expresiva	15	def. kon.	0
deminutiva	12	oslovení	0
aluze	0	parcelace	4
obr. poj.	34	**CELKEM**	**34**
frazémy	1		
knižní sl.	8		
archaismy	2		
historismy	0	**CELKEM**	**183**
neologismy	2		
cizí slova	1		
ironie	0		
CELKEM	**149**		

Tabulka 12: MFD – Přehled lexikálních a syntaktických jevů za měsíc leden

[107] Z analýzy byly navíc vyřazeny články: 6. 11. 2018 *USA: volby skončí špatně, ať dopadnou jakkoliv* (analýza, s. 1…9); 8. 11. 2018 *Americký pat* (analýza, s. 1…12) a *Zemanovi v patách: v Číně je mezi svými* (reportáž, s. 1… 4); 9. 11. 2018 *Proud je tady luxus* (reportáž, s. 4) a *Jako ryba ve vodě* (analýza, s. 8) a *Trump a Kim už zase „trucují". Vadí sankce* (analýza, s. 9).

V lednu (78 článků) dominovala hovorová slova (51) a obrazná pojmenování (34). Modalita (27) se ze syntaktických jevů vyskytovala nejvíce.

LEXIKUM		**SYNTAX**	
termíny	14	inverze	0
sociolekt	14	apoziopeze	3
hovor. sl.	55	modalita	25
dialekt	2	řeč. ot.	1
expresiva	16	def. kon.	0
deminutiva	8	oslovení	0
aluze	0	parcelace	0
obr. poj.	30	**CELKEM**	**29**
frazémy	4		
knižní sl.	6		
archaismy	0		
historismy	0	**CELKEM**	**179**
neologismy	1		
cizí slova	0		
ironie	0		
CELKEM	**150**		

Tabulka 13: MFD – Přehled lexikálních a syntaktických jevů za měsíc únor

V únoru (64 článků)[108] se nejvíce vyskytovala hovorová slova (55) a následně obrazná pojmenování (30). Nejčastěji se ze syntaktických jevů objevovala modalita (25).

Z analýzy vyplývá, že se v periodiku MF Dnes z lexikálních jevů nejvíce vyskytují hovorová slova (304 výskytů). Následují je obrazná pojmenování (241 výskytů) a termíny (117 výskytů).

Příklad hovorových slov:

- […] *které je mnohem těžší zachytit než velká platidla evropských humanitárek* […]
- *V roce 2017 si jen Rakušané nechali prolustrovat*[109] *v Česku 131 563 českých poznávacích značek aut* […]
- *V případě mobilu jde zhruba o pětinu všech nehod.*

[108] Z analýzy byly navíc vyřazeny články: 4. 2. 2019 *Rok na tobogánu dovedl Facebook k rekordu* (analýza, s. 9); 5. 2. 2019 *Spěch se známkou* (analýza, s. 6); 7. 2. 2019 *USA: Unie je ve stavu neunie* (analýza, s. 8).

[109] **prolustrovat** dok. <l> 2. *hovor*. (komu co) prohledat: p. tašku; policista nám prolustroval kapsy (ASCS)

- *Tak třeba – skrumáži firem, z nichž většina sídlí v jednom paneláku v pražských Letňanech* […]
- […] *neprůstřelné triko, které se nosí pod košilí.*

Příklad obrazných pojmenování:

- s potenciálem ovlivnit čtenáře:
    - *Ovšem silnice I. třídy si vybraly daň v podobě 24 zemřelých.*
    - *Rohlíku a Košíku hraje do karet i to, že velké obchodní řetězce zatím s plnohodnotným e-shopem s výjimkou Teska a částečně Globusu* […]
    - *A pesimismus zasahuje hlavně motor evropského růstu, tedy automobilky.*
    - *Rakouské úřady šikanují Čechy.*
    - *David Zach tušil, že ho minulost bude dohánět.*
- bez potenciálu ovlivnit čtenáře:
    - *Petříček by mohl být jmenován ministrem koncem příštího týdne, až se Zeman vrátí z jednání hlav států visegrádské čtyřky ve Vysokých Tatrách.*
    - *Nahradila ho suchozemským Čechům lahodící obyčejná sůl.*
    - *Jenže „praotec všech fesťáků" se už v Trutnově dva roky nekoná a jeho organizátor Martin Věchet naznačoval, že částečně za to může i město.*

Příklad termínů:

- s potenciálem ovlivnit čtenáře:
    - *Důvodem k tomu je i ruská anexe Krymu v roce 2014, které předcházelo masové udělování ruského občanství velké části tamního obyvatelstva.*
    - *Shutdown začal 22. prosince.*
    - *Už teď je jasné, že ani konzervativní obor, který člověk živí od paměti, se neubrání evangelizaci moderními technologiemi.*

- bez potenciálu ovlivnit čtenáře:
    - *Jde o široký pojem, nicméně nejvíce jde o plasty z PLA, což je kyselina polymléčná vyráběná nejčastěji ze škrobu.*
    - *Hoří auta, sexuálních deliktů loni přibylo o deset procent a někdy to vypadá, jako by se do poklidných severských ulic přenesla válka z Balkánu či Sýrie.*
    - *Většina bank se ještě na poslední chvíli snaží ulovit co nejvíc klientů, a to i za cenu nižší marže.*

Dialektická slova, respektive slova interdialektická, se vyskytují velice výjimečně (2 výskyty). MF Dnes je celostátní deník, časté užití dialektu by vedlo k obtížnému porozumění sdělení.

Příklad:

- *Hackeři útočí na české „vejšky“*
- *V „obejváku“ v sídle Microsoftu, jak modelové prodejně budoucnosti místní ajťáci říkají* […]

Méně častým jevem jsou také lexikální prostředky se sociálním příznakem (45 výskytů), a to převážně v článcích o automobilovém průmyslu, o politice a o dopravě.

Příklad:

- *Jenže muž s bitcoinem na mikině v primárkách na konci ledna porazil i favorita volby a jedničku na kandidátce místopředsedu evropského výboru ve Sněmovně Mikuláše Peksu.*
- *Konec biflování*
- […] *ale v komunálu zatím prvně zmínění stále spíše začínají* […]

Expresiva (85 výskytů) jsou rovněž častým jevem v tomto periodiku. Deminutiva (46 výskytů) se objevují převážně v článcích tematicky zaměřených na děti.

Příklad expresiv:

- s potenciálem ovlivnit čtenáře:
    - *Výdej zakázky „na ksicht“.*

- *Brent Tomlinson kandidoval do místní samosprávy v Jižní Karolíně, ale zlikvidovala ho fotka, na níž má černou tvář a jamajskou kombinézu* […]
- *Půjčka od bafuňáře*

- bez potenciálu ovlivnit čtenáře:
  - *Nicméně na kameře, která zachycuje jejich úprk venku, osoba běží normálně.*
  - *Hrátky s „hovínky“*[110]
  - *Podrobit se dechové zkoušce odmítl, darovat krev jakbysmet*[111] *a namísto toho zavolal okamžitě svého právníka.*

Příklad deminutiv:

- *U tří holčiček pak zašel ještě dál.*
- *Jižní Korea zase leží u nohou dětské hvězdičce, poloviční Američance Elle Grossové.*
- *Další kamerky počítají lidi v prodejně, sledují, kudy chodí, a vytvářejí takzvané heat mapy, ukazující, kde se nejvíce zdržují a kde naopak ne.*

Lexikální prostředky s časovým příznakem se vyskytují ojediněle: archaismy (7 výskytů) a neologismy (24 výskytů). Historismy se nevyskytují v analyzovaném materiálu žádné.

Příklad archaismů:

- *Dlouhé čekání na štempl*[112]
- […] *který místo autem ujedou místní obyvatelé na bicyklu.*

Příklad neologismů:

- *Službou Zonky, kde lidé půjčují lidem, se startupový inkubátor Creative Dock proslavil ve finančním světě.*

[110] Mezititulek v článku k volbám 2018. Mezititulek odkazuje na výrok Karla Schwarzenberga, který pronesl k otázce, s čím si děti hrají na hřišti a že by se dětská hřiště měla častěji uklízet.
[111] **jakbysmet** (řidč. ps. též jak by smet) *přísl. ob. expr*. stejně; stále tak, zase tak, znovu: k obědu brambory, k večeři j.; včera přišel o hodinu později a dnes j. (SSJČ)
[112] **štempl** (nář. štemfl Herb., štrempl Jir.), -u m. (z něm.) 1. *poněk. zast*. *ob*. razítko 2, pečeť (SSJČ)

- *Ani jedna z mainstreamových stran si nevšímala rostoucí zločinnosti na imigrantských předměstích, kde hořela auta.*

Slova knižní se vyskytla celkem v 43 případech. Příklad:

- *Mnozí místní jsou navíc na prodeji artefaktů*[113] *a suvenýrů životně závislí.*
- *„Samozřejmě přednostně myslím ale ty z Bílovce a Prostějova – tam, kde máme domluvený určitý počet lidí, který máme mít,“ odvětila Téglová.*
- *Výjimky, tedy že se lék dostane k pacientovi jinak, třeba v ordinaci lékaře, připouští jen pro omezené množství medikamentů.*

Cizí slova (5 výskytů), konkrétně ta neadaptovaná do českého jazyka, se objevují výjimečně. Jejich užití je vázáno na ekonomické a politické články.

Příklad:

- *Nejčastěji se setkává právě s tím, že rakouské orgány využívají zákon o boji proti mzdovému a sociálnímu dumpingu.*
- *Fintech z Polska i Británie*
- *Made in the USA.*

Frazémy a idiomy se nejčastěji vyskytovaly v rubrice Ze světa, objevily se v 10 případech.

Příklad:

- *Dnes na sobě nenechají nit suchou, byť jsou oba v úplně odlišných pozicích.*
- *Ke své slávě přišli jako slepí k houslím.*

Ironie byla v případě tohoto analyzovaného materiálu nalezena jedinkrát: *Podrobit se dechové zkoušce odmítl, darovat krev*[114] *jakbysmet a namísto toho zavolal okamžitě svého právníka.*

[113] **artefakt**, -u m. (6. j. -u) (z lat.) *kniž.* umělý výrobek; umělecký technický výtvor: a. lidské ruky; exotický a. (SSJČ)
[114] V tomto kontextu nejde o darování krve, ale o odebrání vzorku krve pro účely testu na alkohol.

Ve třech případech se objevila aluze, a to:

- *Vydat, nebo nevydat? toť těžká otázka* – aluze na repliku z dramatu Williama Shakespeara *Hamlet*;
- *Italský bankéř bral bohatým a dával chudým* – aluze na postavu Robina Hooda;
- *Smrt krásných dravců* – aluze na literární dílo Oty Pavla *Smrt krásných srnců*.

Mezi syntaktickými jevy dominuje modalita (188 výskytů). Nejvíce se modalita vyskytuje v článcích rubriky Ze světa. Tyto články, zařazené mezi zpravodajské texty, mají tendenci tíhnout k publicistice. Kromě často užité modality se v nich objevuje subjektivní hodnocení redaktora, popř. redaktor danou situaci komentuje.

Příklad:

- modalita epistémická:
    - *Vyšetřování inspekce <u>však zřejmě nic takového nepotvrdila</u>.*
    - *Následně <u>prý</u> otevřel dveře, za kterými byla tma.*
    - *Až tak <u>samozřejmé</u> to taky není.*
    - *A <u>možná</u> mají pravdu.*
- modalita voluntativní:
    - *<u>Chtěl</u> očistit své jméno.*
    - *Sněmovna zákon schválila a ministr Ťok <u>měl pak co dělat</u>, aby pak „Adamcovu jízdu“ zarazil v Senátu.*
    - *Posledně jmenovanou věc vnímá jako desetiletý dluh ČSSD, který <u>chce</u> prosadit stůj co stůj.*

Ovlivnit mínění recipienta mohou řečnické otázky (6 výskytů), užití apoziopeze (11 výskytů) a parcelace (11 výskytů). V jednom případě došlo také k přímému oslovení čtenáře.

Příklad řečnické otázky:

- *Návrat silné ODS*?
- *Zaplaví „předpokládaná“ modrá vlna demokratů Ameriku?*
- *Bude to částečná, nebo totální prohra pro republikány?*

Příklad apoziopeze:

- *Rok 1968, to bylo před více než půlstoletím…*
- *Váhu, teplotu, barvu mléka…*

Příklad parcelace:

- *Nedokončená vzdělání se nevyplácí. Státu ani jednotlivcům.*
- *Nehoda se odehrála před čtyřmi roky. Čtvrtého února kolem šesté hodiny ranní, ještě za tmy.*
- *Tím udržuje izraelsko-palestinský konflikt při životě. A rozněcuje ho.*

Příklad oslovení čtenáře:

- *Zkuste si tipnout, kolik fotbalových výtržníků má v současnosti v Praze zákaz vstupovat na fotbalové hřiště.*

K obtížnější interpretaci textu přispívá neúmyslná inverze slovosledu (5 výskytů) a defektní syntaktické konstrukce (7 výskytů).

Příklad inverze slovosledu:

- *Ochranáři zaznamenali u nás šest až sedm vlčích smeček.*

Příklad defektní konstrukce:

- *Informace by se tak dostaly k užšímu počtu lékařům než doposud.*
- *Annamária, která se stala slavná i proto, že si prý před během odmítla půjčit tenisky od spolužaček, vyvolala vlnu pozitivních reakcí Slováků.*

4.5. Shrnutí výsledků analýzy

Cílem provedené analýzy bylo zjistit, které lexikální a syntaktické výrazové prostředky netypické pro publicistický funkční styl se ve zpravodajských žánrech objevují nejčastěji a zda mají potenciál ovlivnit recipienta/čtenáře.

V případě Moravskoslezského deníku bylo nejčastějším lexikálním jevem obrazné pojmenování, které se vyskytlo 249krát. V MF Dnes byla obrazná pojmenování druhá nejčastější, vyskytla se 241krát (celkově 490 výskytů). Obrazná pojmenování mohou, ale i nemusí ovlivňovat recipienta. Tyto lexikální prostředky jsou typické pro umělecký funkční styl. Mezi příklady v kapitolách 4.3. a 4.4. jsou uvedeny ty s potenciálem i bez potenciálu čtenáře ovlivnit. Míra ovlivnění závisí na tom, zda je slovo či slovní spojení automatizováno, tedy zda se jedná o výraz běžně užívaný v publicistických textech (v širším slova smyslu), či nikoli.

Hovorová slova a lexikální prostředky řečnického funkčního stylu se v analyzovaném materiálu vyskytly 175krát v Moravskoslezském deníku (druhý nejčastější jev) a 304krát v MF Dnes (první nejčastější jev), tedy celkově 479krát. Při tvorbě zpravodajských textů se předpokládá (a předpokládá to i tato práce), že autoři užívají spisovného jazyka. Hovorová slova patří do spisovné roviny jazyka, jsou však typická pro mluvený projev. Z analýzy je tedy zřejmé, že dochází ke stírání hranic mezi mluveným a psaným spisovným jazykem. Hovorové výrazy nemají potenciál recipienta ovlivnit, užívají se z ekonomických důvodů (hovorová slova bývají často slova univerbizovaná) a také ve snaze přiblížit text čtenáři.

Třetím nejčastějším lexikálním jevem byly v obou případech termíny, výrazy odborného funkčního stylu, užité 115krát v Moravskoslezském deníku a 117krát v MF Dnes (celkově 232 výskytů). Odborné výrazy (termíny) mohou ovlivnit recipienta, nejsou-li řádně vysvětleny nebo jejich význam není zřejmý z kontextu. V předešlých dvou kapitolách jsou proto uvedeny příklady termínů s potenciálem i bez potenciálu čtenáře ovlivnit. Současně lze z analýzy vyvodit, že dochází k tzv. determinologizaci, tedy k pronikání odborných názvů do běžné mluvy. S termíny se nejčastěji ve zpravodajských textech setkáváme v oblasti ekonomiky, zdravotnictví a průmyslu (v případě této práce se jednalo především o průmysl chemický a automobilový).

Mezi lexikální výrazy, které dále mohou ovlivnit recipienta, patří dialekt/interdialekt, sociolekt, expresiva, užití ironie a do jisté míry i lexikální prostředky s časovým příznakem a slova cizího původu. Mezi výrazy, které čtenáře neovlivňují, spadají deminutiva, slova knižní, frazeologická pojmenování a aluze.

Dialektická slova, nejčastěji užívaná v řečnickém a prostěsdělovacím funkčním stylu, se objevují v Moravskoslezském deníku. Význam těchto výrazů je vázán na daný region a předpokládá se, že čtenář je s daným významem obeznámen. Ve většině případů jsou však užitá dialektická slova následně v závorce vysvětlena. Pro recipienta z jiného regionu by text mohl být méně srozumitelný, mohl by jej tedy ovlivnit a znesnadnit mu porozumění dané informaci. V případě MF Dnes se vyskytly dva výrazy interdialektu, a to výrazy *vejška* a *obejvák*. U těchto výrazů je jejich dekódování (porozumění jejich významu) potenciálně omezeno na Čechy, v obou výrazech však dochází pouze k morfologické změně a porozumět by jim měl i recipient z Moravy či Slezska. Interdialektické výrazy mají tendenci pronikat i do oficiálních mluvených projevů.

Sociolekt, v této práci zahrnující slang a profesní mluvu, je vázán na určitou sociální, zájmovou či profesní skupinu. Význam a užití těchto výrazů je proto omezen a nejčastěji se s těmito výrazy setkáváme v prostěsdělovacím funkčním stylu (příkladem může být konverzace mezi dvěma kolegy či spolužáky). Užitím sociolektu může dojít ke znesnadnění srozumitelnosti sdělení, není-li daný výraz vysvětlen. V této analýze se objevoval sociolekt především v oblasti politiky, automobilového průmyslu, školství a v případě Moravskoslezského deníku u tematiky hornické a důlní činnosti.

Expresiva (vyjma deminutiv) mají potenciál ovlivnit recipienta, současně jej však ovlivňovat nemusí. V předešlých dvou kapitolách jsou proto u expresiv uvedeny příklady obou skupin. Míra ovlivnění je závislá na kontextu užití samotného výrazu. Charakteristická jsou expresiva pro umělecký a prostěsdělovací funkční styl.

Ovlivnit recipienta má tendenci ironie užívaná převážně v uměleckém funkčním stylu (ironie je chápána jako jeden z básnických prostředků) a funkčním stylu prostěsdělovacím. Její nepochopení či špatný výklad mohou silně působit

na čtenáře a změnit tak význam sdělení, které je mu předkládáno. V případě této práce se ironie vyskytla v Moravskoslezském deníku, a to konkrétně v pěti případech, v MF Dnes jednou. Její užití tedy není časté.

Lexikální prostředky s časovým příznakem, mezi které tato práce zahrnuje archaismy, historismy a neologismy, jsou méně častým jevem (32 výskytů v Moravskoslezském deníku, 31 výskytů v MF Dnes). Nejméně se vyskytují historismy (je patrný jediný případ v Moravskoslezském deníku), následují archaismy a nejčastěji se objevují neologismy. Archaismy se nejvíce užívají jako synonyma pro dnes běžně používané výrazy, a to proto, aby nedocházelo k častému opakování slov. Neologismy se nejčastěji vyskytují u článků tematicky zaměřených na moderní technologie či nové objevy a vynálezy.

Ze syntaktických jevů v případě obou periodik dominovala modalita, užitá 183krát v Moravskoslezském deníku a 188krát v MF Dnes. Modalita je prostředek, který má vždy potenciál čtenáře ovlivnit, jejím hlavním cílem je vnést do sdělení autorův názor či hodnocení. Vysoký výskyt modality v jednom článku tedy narušuje jeho objektivitu a dochází k ovlivnění recipienta. V analyzovaném materiálu se modalita nejčastěji objevovala v rubrice Ze světa (MF Dnes) a Z regionu (Moravskoslezský deník).

K dalším syntaktickým jevům, které se ve vzorku objevovaly, patří apoziopeze a parcelace. Oba jevy recipienta ovlivňují. V případě apoziopeze dochází k zamlčení či vynechání informace (více či méně důležité). V analýze se apoziopeze vyskytla celkem 31krát (20 výskytů Moravskoslezský deník, 11 výskytů MF Dnes). Parcelace naopak informace předsouvá či zdůrazňuje to, co autor pokládá za důležité. Celkově se parcelace objevila 31krát, a to 20krát v Moravskoslezském deníku a 11krát v MF Dnes. Oba tyto výrazové prostředky jsou typické pro umělecký funkční styl, popř. pro publicistiku v užším slova smyslu.

Ke znesnadnění dekódování sdělení napomáhá inverze slovosledu a přítomnost defektních konstrukcí. Oba tyto jevy mohou i nemusí být užity úmyslně, často se jedná o chybu. Inverze slovosledu se objevila v analyzovaném materiálu 12krát, defektních konstrukcí bylo nalezeno 15. Jedná se tedy o méně časté jevy.

K oběma syntaktickým jevům dochází nejčastěji v prostěsdělovacím funkčním stylu a při nepřipraveném projevu řečnického funkčního stylu.

Ovlivnit čtenáře mají možnost dva syntaktické jevy, a to řečnická otázka a přímé oslovení čtenáře. Řečnická otázka, pokládaná zejména na konci článku, nutí recipienta k zamyšlení, ačkoli se odpověď neočekává. Oslovení naopak na čtenáře apeluje a podsouvá mu jistý názor i myšlenku, kterou recipient může snáze vzít za svou. Řečnické otázky i oslovení čtenáře/posluchače jsou typické pro řečnický funkční styl, pro umělecký funkční styl a pro funkční styl prostěsdělovací.

Z předešlých zjištění lze vyvodit, zda jsou předpoklady stanovené v kapitole 4.1. dodrženy, či nikoli. Jedná se o předpoklady:

I. Autoři jednotlivých zpravodajských textů dodržují zásady objektivity a informační kvality. Texty by měly být tematicky ucelené, jazykově neutrální a nestranné.

II. Autoři dodržují pravidla a zásady jednotlivých zpravodajských žánrů, které byly blíže specifikovány v kapitole 1.5. Výrazové prostředky lexikální a syntaktické roviny by měly být nepříznakové a neutrální a neměly by být využity k záměrnému ovlivňování recipienta.

Analyzované texty byly tematicky ucelené, užitím modality, oslovení čtenáře, expresiv a části obrazných pojmenování dochází k narušování objektivity sdělení. Předpokládá se, že zpravodajské texty jsou psány neutrálním, tedy spisovným jazykem, z analýzy však vyplývá, že se v článcích nachází výrazy nespisovné roviny jazyka či výrazy charakteristické pro mluvený projev, nikoli psaný. Zejména v případě modality lze hovořit o přímém ovlivňování recipienta.

Oba předpoklady jsou proto dodrženy jen částečně. Analyzované texty jsou z velké části psány spisovným jazykem a autoři ve většině případů dodrželi zásady psaní zpravodajských textů, které byly blíže specifikovány v teoretické části této práce. V textech se však vyskytují příznakové výrazové prostředky, které mohou (ve větší či menší míře) ovlivnit recipienta.

Závěr

V předkládané bakalářské práci bylo dohromady analyzováno 890 zpravodajských článků, z toho 474 z Moravskoslezského deníku a 416 z MF Dnes. Cílem této analýzy bylo získat přehled o výrazových prostředcích netypických pro publicistický funkční styl, posoudit jejich stylové zařazení a zjistit, zda mají potenciál ovlivnit recipienta.

Při analýze jsem vycházela z předpokladu, že autoři článků dodržují zásady objektivity a informační kvality, jejich články jsou jazykově neutrální, tematicky ucelené a nestranné. Druhým předpokladem bylo, že autoři článků dodržují pravidla a zásady pro psaní jednotlivých zpravodajských žánrů a že výrazové prostředky lexikální a syntaktické roviny by měly být nepříznakové a neutrální a neměly by být využity k záměrnému ovlivňování recipienta.

Hledisko tematické celistvosti bylo dodrženo ve všech analyzovaných článcích. Jazyková neutralita byla porušována převážně v článcích Moravskoslezského deníku, kdy docházelo prostřednictvím obrazných pojmenování a modality k hodnocení dané události autorem článku. Hodnocení bylo také časté v článcích z rubriky Ze světa v MF Dnes, kdy některé texty stály na pomezí zpravodajství a publicistiky. Mezi zpravodajskými texty byly přítomny i texty publicistické (reportáže, příběhy), které nebyly vždy jasně označené, avšak z této analýzy byly vyřazeny.

Výrazové prostředky v analyzovaných článcích nebyly vždy bezpříznakové a prostřednictvím převážně modality docházelo k ovlivňování recipientova mínění.

Předkládaná práce si také kladla za cíl odpovědět na otázky:

I. Prostřednictvím jakých lexikálních prostředků jsou recipienti nejčastěji ovlivněni?

II. Prostřednictvím jakých syntaktických prostředků jsou recipienti nejčastěji ovlivněni?

III. Je patrný rozdíl mezi mírou ovlivňování recipientů v Moravskoslezském deníku a MF Dnes?

Z lexikálních prostředků se nejvíce vyskytovala obrazná pojmenování (490 výskytů) charakteristická pro umělecký funkční styl. Tyto lexikální

prostředky byly nalezeny v obou periodicích ve vyrovnaném počtu – Moravskoslezský deník 249 výskytů a MF Dnes 241 výskytů.

Druhým nejpočetnějším lexikálním prostředkem byla slova hovorová (479 výskytů), typická pro řečnický funkční styl. V případě hovorových slov nebyl jejich výskyt rovnoměrný – v Moravskoslezském deníku se hovorová slova vyskytla ve 175 případech, v MF Dnes šlo o 304 výskytů. Je tedy patrné, že celostátní periodikum má tendence tíhnout k hovorovosti.

Třetím nejčastějším lexikálním jevem byly prostředky charakteristické pro odborný funkční styl, termíny (232 výskytů). Jejich přítomnost byla, podobně jako u obrazných pojmenování, rovnoměrná – Moravskoslezský deník 115 výskytů a MF Dnes 117 výskytů. Z tohoto zjištění lze vyvodit, že dochází k tzv. determinologizaci.

Ze syntaktických prostředků dominovala modalita (371 výskytů), a to 183 výskytů v Moravskoslezském deníku a 188 výskytů v MF Dnes. Modalita vyjadřuje postoj autora k dané události/situaci, a proto má tendenci ovlivňovat recipienta.

Na otázku, zda je patrný rozdíl v míře ovlivnění recipienta při čtení Moravskoslezského deníku a MF Dnes, lze odpovědět záporně. Obě periodika do jisté míry čtenáře ovlivňují, ve sledovaných aspektech mezi nimi však není významný rozdíl.

Anotace

Autor: Nikola Sedmáková

Název fakulty a katedry: Filozofická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci, Katedra bohemistiky

Název bakalářské práce: Využití prostředků funkčních stylů v žánrech vybraných deníků. Materiálová analýza deníků MF Dnes a Moravskoslezský deník

Vedoucí práce. Mgr. Jindřiška Svobodová, Ph.D.

Počet znaků: 78 179

Počet použitých zdrojů: 13 tištěných zdrojů, 3 internetové zdroje

Klíčová slova: zpravodajství, Moravskoslezský deník, MF Dnes, lexikální rovina, syntaktická rovina, analýza, zásady objektivity, informační kvalita, ovlivnění čtenáře

Anotace:

Bakalářská práce se zabývá výrazovými prostředky lexikální a syntaktické roviny, které jsou v publicistickém funkčním stylu příznakové a mají potenciál ovlivnit čtenáře. Práce se zaměřuje na zpravodajské texty v Moravskoslezském deníku a MF Dnes. Materiál k analýze pochází z tištěných či elektronických vydání z období září 2018 až únor 2019, z každého deníku bylo analyzováno 36 vydání. V úvodu této práce jsem charakterizovala publicistický funkční styl, objasnila problematiku ovlivňování čtenáře a popsala lexikální a syntaktické jevy, na které jsem se při analýze zaměřovala. Ve druhé části práce jsem teoretické poznatky aplikovala na analyzovaný materiál. Výsledky jsem zapsala do tabulek a následně okomentovala. Cílem práce bylo zjistit, jaké lexikální a syntaktické prostředky v těchto denících mají potenciál ovlivnit čtenáře a zda je v jednom z periodik míra ovlivnění větší.

Resumé

This Bachelor thesis deals with the means of expression on the lexical and syntactic level which are characteristic of the journalistic style and have the potential to influence the reader. This work focuses on the news texts in the daily newspapers “Moravskoslezsky denik” and “MF Dnes”.

I collected the material for analysis in the form of printed and electronic issues from the period between September 2018 to February 2019. For each newspaper, I analysed 36 issues.

In the introduction of the thesis I characterised the journalistic style and delineated the news journalism genre. Next, I outlined the issue of influencing the reader and breaking the principles of objectivity. In the following chapters I described the lexical and syntactic phenomena on which I focused during my analysis.

In the practical part of the thesis I applied these theoretical observations to the analysed material. I organised the obtained data into tables, gave examples of each phenomenon and subsequently commented on the results. The goal of my thesis was to determine which lexical and syntactic means have the potential to influence the reader and whether the level of influence is bigger in one of the two periodicals.

At the end of this Bachelor thesis I confirmed/refuted the previously established hypotheses and answered the research questions. The results indicate that there is a negligible difference in the level of influence between the two newspapers. In both cases, modality dominated among the syntactic phenomena. From the lexical phenomena, metaphors, slang/colloquial speech and terminology occurred most frequently in both newspapers.

During the analysis I assumed that the authors follow the principles of information quality and objectivity, that the texts are thematically integrated, unbiased and that the authors follow the rules of newswriting. My analysis implied that the neutrality of the language is disrupted, therefore the objectivity is also disrupted to an extent and the texts have the potential to influence the reader.

Seznam použité literatury

- BEČKA, Josef Václav. *Česká stylistika*. Praha: Academia, 1992. ISBN 80-200-0020-8.
- ČECHOVÁ, Marie, Marie KRČMOVÁ a Eva MINÁŘOVÁ. *Současná stylistika*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2008. ISBN 978-80-7106-961-4.
- ČESKO. Zákon č. 46/2000 ze dne 1. července 2017 o právech a povinnostech při vydávání periodického tisku a o změně některých dalších zákonů (tiskový zákon). In: Sbírka zákonů České republiky [online]. 2000 [cit. 2020-03-17]. Dostupné z: https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2000-46/zneni-20170701
- DANEŠ, František. *Český jazyk na přelomu tisíciletí*. Praha: Academia, 1997. ISBN 80-200-0617-6.
- HAUSER, Přemysl. *Nauka o slovní zásobě: učebnice pro vys. školy*. Praha: SPN, 1980. Učebnice pro vys. školy.
- *Internetová jazyková příručka* [online]. Ústav pro jazyk český AV ČR, 2020 [cit. 2020-03-23]. Dostupné z: http://prirucka.ujc.cas.cz/
- JÍLEK, Viktor, Božena BEDNAŘÍKOVÁ a Jindřiška SVOBODOVÁ. *Jazyk moderátorů Událostí, hlavního zpravodajského pořadu České televize*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2016. Monografie. ISBN 978-80-244-5125-1.
- JÍLEK, Viktor a Božena BEDNAŘÍKOVÁ. *Jazykové prostředky s potenciálem porušit normu v oblasti mediálního zpravodajství*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2015. ISBN 978-80-244-4896-1.
- JÍLEK, Viktor. *Lexikologie a stylistika nejen pro žurnalisty: studijní text pro distanční studium*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2005. Studijní texty pro distanční studium. ISBN 80-244-1246-2.
- KARLÍK, Petr, Marek NEKULA a Jana PLESKALOVÁ. *Nový encyklopedický slovník češtiny*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2016. ISBN 978-80-7422-480-5.

- KARLÍK, Petr, Marek NEKULA, Zdenka RUSÍNOVÁ a Miroslav GREPL. *Příruční mluvnice češtiny*. Vyd. 2., opr. [i.e. 4. vyd.]. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2012. ISBN 978-80-7106-624-8.
- MINÁŘOVÁ, Eva. *Stylistika pro žurnalisty*. Praha: Grada, 2011. Žurnalistika a komunikace. ISBN 978-80-247-2979-4.
- MCQUAIL, Denis. *Úvod do teorie masové komunikace*. 4., rozš. a přeprac. vyd. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-574-5.
- PRAVDOVÁ, Markéta a Ivana SVOBODOVÁ. Akade*mická příručka českého jazyka*. Praha: Academia, 2014. ISBN 978-80-200-2327-8.
- SIEBERT, Fred, Theodore PETERSON a Wilbur SCHRAMM. *Four Theories of the Press* [online]. Champaign: University of Illinois Press, 1963 [cit. 2020-03-16]. ISBN 0-252-72421-6. Dostupné z: https://books.google.cz/books?id=4Q-oePDdcC8C&printsec=frontcover&hl=cs&source=gbs_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=true
- TRAMPOTA, Tomáš. *Zpravodajství*. Praha: Portál, 2006. ISBN 80-7367-096-8.

Seznam tabulek

Tabulka 1: Přehled počtu analyzovaných článků

Tabulka 2: Deník – Přehled lexikálních a syntaktických jevů za měsíc září

Tabulka 3: Deník – Přehled lexikálních a syntaktických jevů za měsíc říjen

Tabulka 4: Deník – Přehled lexikálních a syntaktických jevů za měsíc listopad

Tabulka 5: Deník – Přehled lexikálních a syntaktických jevů za měsíc prosinec

Tabulka 6: Deník – Přehled lexikálních a syntaktických jevů za měsíc leden

Tabulka 7: Deník – Přehled lexikálních a syntaktických jevů za měsíc únor

Tabulka 8: MFD – Přehled lexikálních a syntaktických jevů za měsíc září

Tabulka 9: MFD – Přehled lexikálních a syntaktických jevů za měsíc říjen

Tabulka 10: MFD – Přehled lexikálních a syntaktických jevů za měsíc listopad

Tabulka 11: MFD – Přehled lexikálních a syntaktických jevů za měsíc prosinec

Tabulka 12: MFD – Přehled lexikálních a syntaktických jevů za měsíc leden

Tabulka 13: MFD – Přehled lexikálních a syntaktických jevů za měsíc únor

Seznam použitých zkratek

ČTK – Česká tisková kancelář

Deník – Moravskoslezský deník

MFD – MF Dnes

hovor. sl. – hovorová slova

obr. poj. – obrazná pojmenování

řeč. ot. – řečnická otázka

def. kon. – defektní konstrukce

SSČ – Slovník spisovné češtiny

ASCS – Akademický slovník cizích slov

SSJČ – Slovník spisovného jazyka českého